

ÕIGUS

JURIIDILINE AJAKIRI

1922 a.

Nr. 6

3. aastakäik

Toimetuse juhataja: J. Arro, J. Lõo, P. Kann,
R. Rõgo, M. Taevere.
Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Aia tän. 39.

Tellimise hind: 400 marka aastas
(8 nummert).
Üksik number 50 marka.

Sisu:

Kohtuliku süüdistuse tõstmine —
O. Tief. Üürniku õiguste lõppemine
B. E. S. § 4117 põhjal — A. Brandt.
Rootsi kohtud — K. P. Lõplikud käsk-
otsused mõnedes väärteo-asjades —
J. Trull. Kohtute tegevuse arvustik
1921 a. (lõpp). Tartu Ülikooli õigus-
teaduskonna tegevusest 1922 a. 1. poo-
lel. Riigikohtu tegelus. Küsimused.
Lisa: 1921 a. Riigikohtu otsused.

Kohtuliku süüdistuse tõstmine.

I. Üldine teooria,

Eesti seadusandluse esimestest sam-
mudest oli tähtis reform kohtupidamise
alal — kohtu alla andmise korra muut-
mine. Kaalumise all on terve kohtupi-
damise korra ümbertöötamise ja Eesti
keeles väljaandmise küsimus. Kavats-
tavate ja teoksil olevate reformide puhul
tuleb maksvate instituutide puudusi põh-
jalikult arvustada ja uusi sihte valgus-
tada, — muidu kujunevad uued normid
juhuslikkudeks, jäävad ilma põhimõtte-
lise sidemeta, mis kohtupraktikale tihti

ülepääsmata raskusi võiks sünnitada.
Meie maksvas kohtupidamise seadustikus
vajab iseäranis põhjalikku reformi see
osa, mis käsitleb n. n. ettevalmistavat
toimetust, millesse kuulub ka süüdistuse
tõstmine. Olgugi et selles viimases kü-
simuses meil järsk reform läbi on vii-
dud, ei ole meie juriidilises literatuuris
sellega seotud põhimõttelisi küsimusi
ometi mitte harutuse alla võetud. Re-
form ise seisib ühe Kr. Kp. S. peatüki
(§§529—541) mahakustutamises, ilma et
sama süüdistusetõstmise ala käsitavaid
norme seadustiku teistes osades reformi
põhimõttega kokkukõlasse oleks katsutud
viia. — Järgneva kirjutuse ülesanne
oleks maksvat süüdistuse tõstmise kor-
raldust kriitilisele vaatlusele võtta ja
neid põhijooni ära märkida, millede alu-
sel kavatsetav kriminaalprotsessi reform
süüdistuse tõstmise küsimuses peaks
läbi viidama. Selle juures käsitatakse
ruumipuudusel ajaloolist materjali ainult
niipalju, kuivõrd see maksvatest süüdis-
tuse tõstmise instituutidest arusaamiseks
hädapärast näib tarvilik olevat.

Süütegude jälgimise lähem siht on
õigusliku korra rikkujaid avalikuks teha
ja nende trahvimist nõuda. Nii kui tsi-
viil protsessis ei saa nõudmist olla ilma
kostjata, ei või süüdistust ette kujutada

ilma süüdlaseta. Teatava isiku kohtulikule vastutusele võtmine sünnib maksva õiguse järgi kolmel teel: jälgimise alustamisega rahukohtuniku ees, eeluurimisele (vastutusele) võtmisega kohtu-uurija poolt ja kohtu alla andmisega kollegiaal-(üld-) kohtus. Kõik need kolm viisi on ühe ja sama protsessuaalse instituudi — kohtuliku süüdistuse tõstmise, vastutusele võtmise või kohtu alla andmise (võrdl. prantsuse „action publique“, saksa „Erhebung der Klage“, Austria „Veranlassung des Strafverfahrens gegen eine bestimmte Person“) väljendused. Käesolevas kirjutuses on vaadeldav instituut üldiselt süüdistuse tõstmiseks nimetatud.

Maksev õigus tunneb kahte iseseisvat kriminaalprotsessi instituuti: süüdistuse tõstmist ja jälitamise lõpetamist. Kuid loogiliselt on nad teineteisega seotud. Prof. Stsheglovitov karakteriseerib nende suhteid järgmiselt: „Need uue protsessi asutused on teineteise vastandid, kuid nende mõistete vaatlusel peab ühisest lähtepunktist välja mindama, sest et niihästi süüdistuse tõstmine kui ka jälitamise lõpetamine ühtlase süüdistava võimu funktsioone kujutavad. Esimene on nii ütelda selle võimu jaatav, teine eitav avaldus“*). Sellepärast tuleb teoreetilisel käsitlusel neid kahte maksva õiguse asutust koos vaatlusele võtta. Selles mõttes tarvitatakse nende kohta käesolevas kirjutuses niipalju kui neid tervikuna vaadeldakse, ühte termini — süüdistuse tõstmine.

Kohtuliku süüdistuse tõstmise korraldus, kui algosa protsessist, oleneb loomulikult viimase üldisest ehitusest. Sellepärast tuleb enne süüdistuse teoreetilist vaatlust need üldised lähtepunktid ära märkida, milledest välja minnakse protsessi instituutide ehitamisel.

*) Щегловитов — О прекращении уголовного преследования. Ж. Гр. и Уг. Пр. 1887 № 10, lhk. 41.

Kriminaalprotsessi ajaloolisel areenimisel on selgunud kaks protsessi ehitamise alust — võistluse ja juurdluse ehk inkvisitsiooni põhimõte. Nad eralduvad selle järgi, kas protsessis üksikud protsessi funktsioonid vastavate eriorganite kätte on koondatud või mitte. Jälitamine, uurimine ja otsustamine võivad ühe või järele mitme iseseisva asutuse kätte usaldatud olla. Needsamad asjaolud, mis üldise valmistamise alal esile toovad nähtuse, et mitmekesist majanduslist tööd üks isik teeb, tekitavad ka protsessuaalsete funktsioonide segamise. Riikliku süüdistuse puudusel tekib loomulikult mõte, et selle ülesandeid võiks riiklistele kohtuasutustele usaldada. Esialgu antakse viimastele kontroll poolte tegevuse üle, pärast läheb nende võimkonda ka süüdistuse tõstmine ex officio. Iseseisvate ja üheõiguslike poolte mõiste kaob aegamööda hoopis ära ja kohus täidab peale õiguse mõistmise veel süüdistamise ja koguni kaitsmise funktsioone. Niisuguse korra juures kujuneb protsess inkvisitsiooni- ehk juurdlusprotsessiks. — Teisiti kujuneb protsess, kui poolte osad kohtu tegevusest eralduvad ja vastavate riikliste asutuste ja ametnikkude või eraisikute, viimastele kui poliitiline kohustus, kanda antakse ja pooltele nende tegevuse alal tegevusevabadus jäetakse. Viimase korra juures nimetatakse protsessi võistlusprotsessiks.

Protsessuaalsete asutuste arenemise käigus näeme vanal ajal võistlussüsteemi, sellele järgneb keskajal juurdlussüsteem ja viimane annab uuemal ajal järkjärgult aset kõrgema kultuuri astmele vastavalt väljakujunenud võistlussüsteemi vormidele*).

Võistlus- ja juurdlusprotsessi vormid loovad lähte-seisukohad süüdistuse tõstmise mõiste konstrueerimisel.

*) Фойницкий — Курс уголовного судопроизводства. I Кõide, lhk. 37.

Esimese selle juures tekkiva küsimuse peale — milles seisab süüdistuse tõstmine? — oleks mõlemast seisukohast üks vastus: see on akt, millega teatava isiku poolt toimepandud karistatav õiguserike kohtule otsustada antakse. Teine küsimus — kelle võimkonda kuulub see akt? — toob esile ülemalkirjeldatud seisukohtade lahkolud. Juurdlusepõhimõttest välja minnes tuleks vastata, et süüdistust tõsta võib ainult ühtlane kohtu võim, sest muid võimusi ei seisa tema kõrval. Võistlusepõhimõtte järgi on aga protsess juriidiline suhe poolte ja kohtu vahel, milles aktiivset osa etendab süüdistav organ, kellest ära ripub, kas kohtulikku jälitamist alustada või mitte. Võrdle vana Germaani põhimõttega „Kein Kläger, kein Richter“). Sellele seisukohale vastavalt kuuluks süüdistuse tõstmine süüdistava võimu võimkonda. Kokkuvõttes oleks süüdistuse tõstmine: juurdlusepõhimõtte aluselt välja minnes — kohtuvõimu akt, millega teatava isiku poolt toimepandud üleastumine kohtulikule harutusele ja otsustusele võetakse, ja võistlusepõhimõtte järgi — süüdistusvõimu akt, millega teatava isiku poolt toimepandud üleastumine kohtule harutada ja otsustada antakse, mille tagajärjel protsessi-õiguslik suhe kohtu ja poolte vahel tekib.*)

Süüdistuse tõstmise momendiks tuleb esimese teooria järgi lugeda kohtu määrust uurimist teatava isiku vastu alustada. Niisama on selge, et teise teooria põhjal süüdistuse tõstmise aega tuleb lugeda sellest momendist, mil vastav süüdistava võimu ettepanek kohtus vastuvõetuks on märgitud. Nendes asjades, mis eeluurimist nõuavad, tuleb tähele panna kahte süüdistuse tõstmise momenti: teatava isiku süüdistusalusena eeluurimise alla võtmist ja sama isiku

kohtu alla andmist. Inkvisitsiooni-põhimõtte alusel korraldatud eeluurimisel sünnib süüdistuse tõstmine kohtu-uurija vastava määrusega, võistluse-põhimõtte alusel — vastava süüdistava võimu ettepanekuga teatava isiku üleastumise kohta eeluurimist alustada. Niisama sünnib lõpliku süüdistuse tõstmine vastavalt eelmainitud kahele põhimõttele süüdistava organi ettepanekuga ehk sama kohtu määrusega, kellele asja sisuline harutamine kuulub. Kohtu alla andmise küsimuse üle otsustamiseks on paljudes maades eriorganid ja iseäraline protseduur loodud. Sellepärast tuleb kohtu alla andmisel lahutada juriidilist momenti — lõpliku süüdistuse tõstmist — nendest kommetest, mida selle juures tihti täidetakse. Viimased ei kuulu protsessi oluliste osade hulka, nende olemasolu on tingitud ajaloolistest teguritest, kuna kohtu alla andmine esimeses tähenduses protsessi lõpliku osa algusmomendi, seega protsessi olulise osa sünnitab.

Süüdistuse tõstmise akti juriidilisest loomusest oleneb tema protsessuaalne tähtsus. Võistlusprotsessis ei või ilma süüdistuse tõstmiseta kohtulik toime algada — esimene on viimase oluline eeltingimus. Inkvisitsiooniprotsessis on süüdistuse tõstmise akt sissejuhatusena juurdluse toimetustele teatava isiku vastu.

Süüdistuse tõstmise akti kohtupoliitiline tähtsus on tingitud asjaolust, et teatav isik sellest momendist peale kohtuasutuste võimu alla antakse. Arusaadavalt on selle sündmusega seotud kahe sugused huvid: Ühelt poolt riigi õigusliku korra kaitse (Stsheglovitov), kuriteo jälitamise (Ullmann), materjaalse töö avalikuks tegemise (Peterburi kriminalistide kongress 1902. a.) tarvidus, teiselt poolt kohtulikule vastutusele võetud isikusse ja protsessi puutuvate isikute huvid. Tingimata tarvilik on õigusliku

*) Võrdle Розин — Уголовное судопроизводство, lhk. 472.

korra alalhoidmiseks neid isikuid nuhelda, kes seda korda rikuvad; kuid niisama tähtis on, et ilma tarvilise aluseta eraisikute õiguslikku sfääri ei tungitaks — ka mitte riigivõimu organite poolt. Nii üks kui teine nähtus on õiguslikule korrale kahjulik. Ideaalne oleks niisugune süüdistuse tõstmise kord, mille juures ilma erandita kõik õigusliku korra rikujad ja ainult niisugused vastutusele võetaks. Süüdistuse tõstmise akti tähtsus on alla kriipsutatud nende tihti tähtsate ja keeruliste toimetuste läbi, mis paljude seadusandluste järgi seotud on iseäranis lõpliku süüdistuse tõstmisega — kohtu alla andmisega. Selle korra ajaloolisel arenemisel on suurt mõju avaldanud üldine maksva õigusliku korra iseloom ja sellega seotud üksiku isiku seisukord ühiskonnas. Arusaadav on, et individualismi õitseajal isiku vabaduse kaitseks süüdistava võimu vaba voli mitmesuguste tagatiste läbi püütakse piirata. Vastuoksa, riigi absoluutse võimu maksvusel muutub isik võimu organitele uurimisobjektiks. Iseäranis teravalt tundub tarvidus isiku kaitseks tagatise lüüa kohtu alla andmise puhul niisugustel ajajärkudel, mil riigivõimu ja rahvamaside vahel vastolud valitsevad. Mida loomulikum ja rahulikum on riigi sise mine elu, seda vähem on tarvidus iseäraliste tagatiste järel.

Vastavalt eeltoodud definitsioonile tuleb lahutada kaheksaõiguseid süüdistuse tõstmiseks õigustatud isikuid — süüdistuse subjekta: kohtulikud asutused juurdusprotsessis ja sellekohased erilised süüdistava võimuga asutused ja isikud võistlusprotsessis. Siin juures aga tuleb tähendada, et ka võistlusprotsessis kohtuasutused süüdistava organina võivad esineda, kuid need kohtunikud, kes teatavas asjas süüdistajana tegevad on olnud, ei või samas asjas otsustamisest osa võtta. Suuremalt jaolt on sellele seisukohale vastavalt praeguse aja protsessi

kollegiaalsed süüdistavad organid kohtunikkudest kokku seatud, kus juures viimased harilikult teise astme kohtu liikmed on, mille juures n. n. süüdistuskoadjudantid (Chambres de la mise en accusation, Anklagekammern) asuvad.

Võistlusprotsessis kujunenud süüdistavad organid jagunevad avaliku õiguse või eraõiguse alal tegutsevateks selle järgi, kas süüdistus riigi või otsekoohese kahjukannataja nimel tõstetakse. Praegusel ajal on süüdistuse võim peaaegu täies ulatuses riigi kätte koondatud ja selle teostamiseks vastavad eriasutused loodud (ametlik süüdistus). Ainult angelsaksides maades on eraasutused ja isikud teatud korra järgi õigustatud ja kohustatud riigivõimu nimel süüdistajateni kohtus esinema (rahvalik süüdistus).

II. Maksva korra ülevade.

Meie maksvas kriminaalkohtupidamise seadustikus käsitletakse süüdistuse tõstmist ja jälgimise lõpetamist koos. Vastav materjal on koondatud selle seadustiku esimese raamatu teise peatükki pealkirja all „Asjade alustamise korrast rahu kohtunikkude juures“ ja teise raamatu kolmandasse järku pealkirja all „kohtu alla andmise korrast“.

Väga tähtis novell süüdistuse tõstmise alal anti Kerenski valitsuse ajal 11. apr. 1917, avaldatud Seaduste ja Valitsuse Määruste Kogus samast aastast artiklis nr. 492, täiendusega art. nr. 1899, pealkirja all „Riigiteenijate Kriminaal- ja Tsiiviilvastutusest“, millega riigiteenijate vastutuselevõtmine ametialaliste süütegude eest prokuratuuri võimkonda antakse.

Teine tähtis seadus samal alal ilmus Eesti riigi algul — Ajutise Valitsuse seadus 20. jaan. 1919 nr. 13 (R. T. 5, 1919). Sellega muudeti ära kohtu alla andmise protseduur Kohtupalati läbi ja anti vastav kohtu alla andmise võim prokuratuurile.

Peale selle käsitavad süüdistuse tõstmise korraldust mitmed Riigi Teatajas avaldatud seadused. Nimelt:

seadusega 3. veebr. 1919 nr. 24 (R. T. 10, 1919) on ära määratud ajutine Maanõukogu liikmete vastutuselevõtmise kord (maksvuse kaotanud);

seadusega 5. veebruarist 1919 nr. 25 (R. T. 10, 1919) on ära määratud ministrite vastutuselevõtmise kord (maksvuse kaotanud);

seadusega 18. veebr. 1919 nr. 31 (R. T. 12, 1919) muudeti ära iseäraline kord, mis maksis Kr. Kp. S. §§ 1001—1061 a ära näidatud asjades (riiklike kuritegude ja niisugused asjad, millede otsustamisest vaimulikud osa võtsid);

seadus 4. juunist 1919 nr. 91 (R. T. 44—1919) Vabariigi ajutisest valitsemise korrast ära on määratud valitsuse ja Asutava Kogu liikmete vastutusele võtmise kord (§§ 19, 20; maksvuse kaotanud);

seaduses 21. okt. 1919 nr. 164 (R. T. 82/83—1919) on ära määratud ülemjuhataja, tema staabi ülema, riigi kontrolöri, Vabariigi prokuröri, Riigikohtu liikmete ja riigi diplomaatiliste esitajate kohtu alla andmise kord riiklike süütegude eest (§ 18);

Põhiseaduses 15. juunist 1920 nr. 243 (R. T. 113/114—1920) on ära määratud riigivanema ja ministrite vastutuselevõtmise kord ametialaliste üleastumiste eest (§ 67); sealsamas on üles seatud põhimõtte, et ametnikkude vastutuselevõtmiseks eelluba tarvis ei ole (§ 16).

Nende seaduste põhjal maksev süüdistuse tõstmise kord vastab ametliku süüdistuse tüübile. Süüdistusvõim kuulub riigile, kes seda vastavate ametlikkude asutuste läbi teostab, kaunis suur ala — suurem kui mujal Euroopas — on siiski jäetud erasüüdistusele.

Jälitamise alustamiseks on õigustatud:

1) prokuratuur (Kr. Kp. S. §§ 42 p. 2, 297 p. 4, 311, sead. 11. apr. 1917);

2) politsei ja selle aset täitvad administratiiv-võimud (Kr. Kp. S. § 42 p. 3, 49) ja administratiiv ning kroonu asutused eriti seadustes ettenähtud juhtumustel (Kr. Kp. S. §§ 1129, 1213^{1,7,8}, 1216, 1216¹ 1216²);

3) kahjukannatajad eraisikud (Kr. Kp. S. §§ 3, 5, 42 p. 1, 297 p. 1);

4) kohtuvõimu orgaanid (Kr. Kp. S. §§ 42 p. 4, 297 p. 5);

5) Riigikogu (Põhiseaduse § 67).

Kohtu alla andmiseks on õigustatud:

1) prokuratuur (Kr. Kp. S. §§ 523, 527, sead. 20. jaan. 1919);

2) Kohtuasutused — Riigikohtu tsiviilosakond neis ametialalistes asjades, mis Kohtupalatile kui esimese astme kohtule alluvad, ja Riigikohtu üldkoosolek, neis ametialalistes asjades, mis Riigikohtu kriminaalosakonnale kui esimese astme kohtule alluvad (sead. 11. apr. 1917 ühes täiendusega ja Riigikohtu Seadus § 15, 20).

3) Riigikogu (Riigikohtu Seadus § 18, Põhiseadus § 67);

4) eraisikud erasüüdistuse asjus (Kr. Kp. S. 526, 527).

Jälitamise lõpetamiseks on õigustatud:

1) prokuratuur (Kr. Kp. S. 253, sead. 11. apr. 1917);

2) kohtuvõimu orgaanid (Kr. Kp. S. §§ 52¹, 528, 528¹ ja kõik need kohtud, kel kohtu alla andmise võim on, nagu eel tähendatud);

3) Riigikogu (Riigikohtu Seadus § 18, Põhiseadus § 67).

4) eraisikud erasüüdistuse asjus (Kr. K. S. § 16 p. 3).

Eelloodud süüdistuse tõstmise orgaanite ülevaate juures tarvitab kommenteerimist peaaesjalikult Riigikogu süüdistusetõstmise-õigus.

Maksva 1919 a. 21. okt. Riigikohtu Seaduse (R. T. 82/83—1919) § 18 põhjal alluvad Asutava Kogu ja Vabariigi valit-

suse liikmete kuriteod ning Vabariigi vägede ülemjuhataja ja tema staabi ülema, riigikontrolöri, Vabariigi prokuröri, Riigikohtu liikmete ja Vabariigi väljamaa diplomaatiliste esitajate riiklikud kuriteod Riigikohtu üldisele koosolekule esimeses ja lõplikus astmes — Vabariigi Valitsemise Ajutise Korra §§ 19 ja 20 ettenähtud korras.

Viimase seaduse järgi (4. juunist 1919; R. T. 44, 1919) kuulus Asutava Kogu ja Vabariigi valitsuse liikmete kohtulikule vastutusele võtmise õigus Asutavale Kogule (§ 20). Riigikohtu Seadus laiendas seda Asutava Kogu õigust ka teiste selles seaduses nimetatud isikute kohta.

2. juulil 1920 Asutava kogu poolt vastuvõetud Vabariigi Põhiseaduse ning Riigikogu Valimiste, Rahva Hääletamise ja Rahva Algamise Õiguse Seaduse maksmapanemise seadluse (R. T. 113/114, 1920) § 2 järele kaotas Vabariigi Valitsemise Ajutise Korra Seadus maksvuse. Kuid sama seaduse § 4 põhjal läksid maksvates seadustes ettenähtud Asutava Kogu õigused Vabariigi Põhiseaduse maksmahakkamisega üle Riigikogule.

Viimase paragrahvi põhjal kuulub Riigikogule Riigikohtu Seaduse § 18 ettenähtud kohtulikule vastutusele võtmise õigus, niipalju kui selles tähendatud asutused eriseadustega ära ei ole kaotud. Viimaste läbi on oma tegevuse lõpetanud Asutav Kogu ja Ajutine Vabariigi Valitsus (1920. a. 2. juuli seadus, § 2 ja 5) ja ärakaotatud on Vabariigi prokurööri amet (1920 a. seadus Vabariigi prokuratuuri ajutise korralduse kohta). Kuigi Asutava Kogu õigused Riigikogule ülelaksid, ei läinud esimese liikme õigused eriti, vastuvõtmise suhtes, viimase liikmete peale üle. Praegune Vabariigi Valitsus tegutseb Põhiseaduse alusel ja tema liikmetel ei ole ka Ajutise Valitsuse liikmete õigusi, eriti eeltähendatud suhtes. Sellepärast kuulub Riigikogu võimkonda Vabariigi vä-

gede ülemjuhata (P. S. § 80), tema staabi ülema, riigikontrolöri, Riigikohtu liikmete ja Vabariigi väljamaa diplomaatiliste esitajate vastutuselevõtmine riikliste kuritegude eest. Kuna niisugused kuriteod eeluurimist nõuavad ja sellepärast neis asjus kahekordse süüdistuse tõstmisega tegemist tuleb teha (eeluurimisele võtmine ja kohtu alla andmine), seaduses aga üldist terminit „vastutuselevõtmist“ tarvitatakse, tuleb järeldada, et niihästi eeluurimise alla võtmine, kui ka kohtu alla andmine neis asjus Riigikogu vootumiga (määrutsega) peab sündima, missugune vootum muidugi nii jaatav kui ka eitav (süüdistust tõstev — jälitamist lõpetav) võib olla. Jälitamise alustamine üldises mõttes, s. o. süüasja toimetuse alustamine sünnib Riigikohtu prokuröri poolt 1917 a. 11. apr. sead. I § 9 ettenähtud korras, kes sama seaduse I § 10 põhjal jälgitamist ka võib lõpetada, kui üleastumine ametialalist laadi on ja see asi kohtulikku käiku ei ole saanud, sellekohase Riigikogu esialgse vootumi läbi. Jälitamise lõpetamise korral prokuröri poolt võib kahjukannataja ja süüdlase ülemus ise ehk voliniku läbi Riigikogule kaevata.

Samasugune kord on Põhiseaduse § 67 põhjal maksev riigivanema ja ministrite ametialaliste üleastumiste asjades. Viimases seaduses on lühidalt tähendatud, et asjaharutamine Riigikohtule allub, ilma et oleks seletatud, kas kriminaal-osakonnale või üldkoosolekule. Tähelepanes, et muud niisugused asjad, milles vastutuselevõtmise võim Riigikogule kuulub, Riigikohtu üldkoosolekule alluvad, tuleb järeldada, et ka P. S. 67 tähendatud asjade harutamine ja otsustamine samas kohtus peab sündima.

Tähelepanu äratav see asjaolu, et maksvas seadusandluses mingit iseäralist korda ette ei ole nähtud Riigikogu liikmete vastutuselevõtmiseks niihästi üldiste kui ametialaliste üleastumiste eest.

Niisama ei ole eraldi äratähendatud, mis-sugusele kohtule need üleastumised peaksid alluma. Riigikogu luba on tarvis ainult Riigikogu liikme vangistamiseks, välja arvatud kuriteolt tabamise juhtumus (P. S. § 49). Sellepärast tuleb vastavatel kordadel üldisi norme käsitada.

Nagu sellest lühikesest ülevaatest näha, on maksvas õiguses süüdistuse tõstmiseks mitmekesised eriorgaanid loodud, kuid samal ajal tegutsevad ka need kohtud, kes asja sisuliselt harutavad. Võrdlemisi on küll kohtuvõimu organite osa süüdistuse tõstmises väike, välja arvatud kohtuuriid, kellede tegevus inkvisitsiooni-põhimõtte alusel korraldatud ja kes sellele vastavalt ise süüdistusaluseid vastutusele võtavad. Inkvisitsiooni põhimõtte mõju on maksvas protsessuaalses õiguses näha veel nendes normides, millede põhjal kohtulikku toimetust ka neis asjus võib alustada, milles süüdistusalune isik kindlaks ei ole tehtud. Võitlusprotsessis ei saa protsessuaalne suhe tekkida ilma protsessuaalselt teguvõimeliste poolteta. Sellest põhimõttest peavad kinni kõik Lääne-Euroopa protsessuaalsed seadusandlused, lubades ainult haruldasi erandeid. Seal võib sellepärast kohtulik toimetus algada ainult siis, kui süüdistus on tõstetud kellegi kindla isiku vastu. Kohtulikku toimetuse alguse ja süüdistuse tõstmise momendid langevad ühte. Teisiti on ajalood maksvas seaduseandluses, niipalju kui see vastutuselevõtmisesse (jälitamise alustamise) Rahukohtus ja kohtuuriidate poolt puutub. Kr. Kp. S. §§ 49, 251, 253, 255 põhjal antakse kohtuasutustele kõik asjad, milles üleastumise tunnis-märgid on avalikuks tulnud, selle peale vaatamata, kas nendes ka süüdistualune kindlaks on tehtud või mitte. Kohtuliku toimetuse vältusel võib teatava isiku vastu süüdistust tõsta, kuid suuremas osas asjust lõpetatakse jälitamine, ilma et seda tuleks teha. Sellepärast tuleb maksva

õiguse käsitamisel lahus hoida kohtuliku toimetuse ja süüdistuse tõstmise momente. Selle juures on tähelepanu väärt, et Kr. Kp. Seaduses nende kahe momendi kohta eraldi midagi ei ole öeldud. Kr. Kp. S. tunneb ainult „asjade alustamise korda rahukohtunikkude juures“ (1. r. 2. peat.) ja „seaduslikka põhjusi eeluurimise alustamiseks“ (2. r. 3. p.) ja räägitakse süüdistusalusest, ilma et kuskil selge sõnaga oleks öeldud, keda nimelt süüdistusaluseks tuleks lugeda (missuguse protsessuaalse akti läbi see mõiste tekib). Seda süüdistuse tõstmise momendi ignoreerimist võib minu arvates ainult ajalooliselt seletada. Nimelt oli Vene Kr. Kp. S. kokkuseadajatel eeskujuks Prantsuse 1808. aasta koodeks. Selle järgi algab kohtulik toimetus ainult siis, kui süüdistav organ kellegi teatava isiku vastu süüdistusega esineb. Selle tõttu ei ole seaduses loomulikult eriti äratähendatud, mis momendist tuleb teatavat isikud süüdistusaluseks lugeda ja niimoodi võib jälitamist neis asjus lõpetada, milles süüdistusalune kindlaks ei ole tehtud. Vene seadusandjad arvasid Vene olusid silmas pidades tarvilikuks kohtule läbi vaadata anda ka eeltähendatud ilma süüdistatava pooleta asjad ja paigutasid oma seaduslikku vastavad paragrahvid, ilma et nad viimast tarvilikkude süüdistuse tõstmise ja jälitamise lõpetamise korda äratähendavate artiklitega oleksid täiendanud. Need puudused kõrvaldati ainult osalt pärastiste novellide läbi — jälitamise lõpetamise korra kohta — ja Kohtuministeriumi ringkirjadega — vastutusele võtmise kohta kohtuuriida läbi.

III. Kriitika ja reformi teesid.

Nagu juba tähendatud, on meie kriminaalprotsess süüdistuse tõstmise alal võistluse põhimõtte alusel korraldatud. Kuid selles süsteemis on palju kõrvalekalduisi inkvisitsiooniprotsessi poole.

Küsida tuleb, kui palju need kõrvalekaldu-
mised Eesti oludest tingitud ja selle
tõttu paratamatud on?

Võistlusepõhimõttest kõrvale kaldumis-
test teenib kõige suuremat tähelepanu
kriminaalrajade äralõpetamise kord esi-
mese astme kohtus. Selle juures tuleb
põhimõtteliselt lahutada jälgimise lõpe-
tamise viisid nõnda nimetatud seadus-
likkudel ja faktilistel põhjustel. Esime-
sed on ette nähtud Kr. Kp. S. § 16: süü-
distusaluse surm, jälitamise aegumine,
leppimine erasüüdistuse asjus, arguand-
mine j. t. Kui üksi neist teatava asja
toimetusel esile ilmub, tuleb jälitamine
lõpetada. Need vormilised alused on
muutumatud või seaduslikult niisugus-
teks tunnistatud; sellepärast on ka nende
põhjal tehtud lõplikud määrused asjade
lõpetamise kohta seadusjõulised ja neid
ei või pärast ära muuta. Teistsugustena
esinevad määrused jälitamise lõpetamise
kohta faktilistel alustel, mis ette nähtud
Kr. Kp. S. § 52¹, 277: süüdlase mitte
avalikuks tulemisel, üleastumise tunnis-
märkide ja süüdistavate andmete puudu-
likkusel. Nende määruste faktilised alu-
sed võivad muutuda: süüdlane võib ava-
likuks tulla, teos, milles üleastumise
tunnismärka ei leitud, võivad uute and-
mete tõttu need ilmuda ja kahtluseluse
vastu võivad kindlad süüdistusandmed
esile tulla. Nende uute asjaolude tõttu
ei või ka vastavad määrused jõusse jääda.
Sellepärast võib Kr. Kp. S. §§ 24, 52³,
542 põhjal niisuguseid lõpetatud asju
uesti üles võtta, niipea kui uued süü-
tõendused ilmuvad. Teine väga tähtis
nende aluste vahe seisab selles, et esi-
meste põhjal jälitamise lõpetamine võib
sündida ilma asja sisulise arutusega, kuna
teised jälitamise andmete sisulikku läbi-
vaatamist ja nende otsustamist nõuavad.

Põhimõttelised väited. Ise-
äranis viimase asjaolu tõttu ei või praegu
maksvat asjade lõpetamise kordu õigeks
pidada — niipalju kui selle juures as-

jad sisuliselt läbi arutatakse. Nagu teada,
sünnib jälitamise lõpetamine esimese
astme kohtu poolt, kellele samas asjas
süüdistuse tõstmise puhul otsuse tege-
mine oleks kuulunud. Võistlusprotsessis
on jälitamise lõpetamine, kui süüdistuse
tõstmise küsimuse osa, süüdistava võimu
funktsioon. Praeguse korra juures ot-
sustab selle küsimuse õigusemõistmise
organ, mis kindlasti võistluse-põhimõtte
riket tähendab.

Niisama ei ole maksev jälitamise lõ-
petamise kord kokkukõlas teise tähtsa koh-
tupidamise põhimõttega — avalikkusega.
Viimase järgi peaks asja sisuline läbi-
vaatamine kohtus avalikult sündima. Kuid
jälitamise lõpetamine sünnib kinnistel
korraldavatel koosolekutel. See asjaolu,
et praegu osa asju kohtus sisuliselt läbi-
vaadatakse kinnistel koosolekutel, kirja-
liku materjali põhjal, ilma poolte osavõt-
teta, ei või kohtu autoriteetlikkusele ka-
suks olla, kuna see just vastupidistel
põhimõtetel asetseb.

Iseäranis puutub silma süüdistuse ja
kohtu funktsioonide segadus Rahukogude
tegevuses jälitamiste lõpetamise puhul.
Seesugustes asjades juhtub tegelikult, et
üks ja sama kohtu koosseis võtab üles
süüdistuse tõstmise küsimuse, prokuröri
arvamiseega mitte nõus olles, ja pärast
otsustab ka tõstetud süüdistuse üle sisu-
liselt, kui Kohtupalat süüdistuse tõstmise
küsimuse Rahukogu ettekandele vasta-
valt otsustas*). Niisama tuleb ette, et
kohus mitmest teatava isiku vastu tõste-
tud süüdistusest, korraldaval koosolekil,
sunnitult on ilmsiks tulnud asjaolude
tõttu varemini lõpetatud süüdistused
uesti üles võtma.

Ühtlasi ei ole prof Stsheglovitovi tä-
helepanekute järgi**) sellest asjale min-
git kásu, et jälitamiste lõpetamise protse-

*) Щегловитов — „О прекр. уг. пресл.“, Ж.
Гр. и Уг. Пр. 1887, Ю. Гаанъ, 59 lhk.

**) Sealsamas lhk. 63, 64.

duur Ringkonna-kohtutes sünnib. Harilikult on korraldavatel istungitel palju asju arutusel ja osalt sellepärast, peaaugjalikult aga, et tarvidus puudub, ei arutata koosolekuil jälitamise lõpetamiseks ettepanud asju mitte sisuliselt. Ettekandja ettekanne seisab teadaandes, et see ja see asi lõpetatakse 277. paragrahvi põhjal, ehk see ja see prokuröri arvamise järele, millest laukirja sissekantakse. Kollegiaalne asjade lõpetamine on ainult vormi täitmine, kuna asja otsustajaks tegelikult ettekandja on, kellele pahatihti asjaolud teada on ainult akti pealiskaudse lehitsemise järele.

Need prof. Stsheglovitovi tähelepanekud kirjeldavad täpsalt ka praegust asjade käiku jälitamiste lõpetamisel. Ühtlasi tuleb aga arvata, et kirjeldatud kohtutegevuse korda ei saa muuta, sest et nende asjade arutamist üldiste kohtupidamise põhimõtete, avalikkuse ja võistlusüsteemi alusel, ühes tunnistajate ülekuulamisega, nagu see näit. Inglismaal sünnib, meie oludes ka otstarbekohaseks ja praktiliselt läbiviidavaks ei või lugeda juba selle tõttu, et meil rahva hõreduse tõttu kohtud üksikeisest niivõrd kaugel on, et nendesse ilmumine sugugi kerge ei ole. Teiseks ei ole „277. paragrahvi“ asjades süüdistusalust, mis iseeneast juba kohtupidamise vormide täitmise ülligseks teeb.

Nagu teada, kuulub Rahukohtule alluvates asjades jälitamise lõpetamine rahukohtunikule — kui süüdlane ei ole avalikuks tehtud ehk juurdlemisel üleastumise tunnuseid ilmsiks ei ole tulnud. Selle korra vastu tuleb maksvaks lugeda neidsamu põhimõttelisi väiteid, mis Rahukogude suhtes toodud. Praktilisest seisukohast vaadates on ka täiesti arusaamatu, miks rahukohtuniku süüdistuse tõstmise ja jälitamise lõpetamise asjadega peab tegemist tegema. Mitte vähem otstarbekohaselt võiks täita neid ülesandeid prokuratuur. Võiks koguni arvata, et

viimane selleks tehniliselt paremini on ette valmistud.

Paljudes riikides, nagu Inglise-, Shoti-, Prantsus- ja Itaaliamaal, on eeluurimise lõpetamine, mis meil Rahukogudele allub, kohtuuriija võimkonda antud. Neis riikides on eeluurimine avalikkuse ja võistluse põhimõtete järele korraldatud. „277. paragrahvi“ asju seal kohtupidamises ei tunta, vaid eeluurimine alustatakse süüdistava võimu ettepanekul teatava kuriteo asjus ainult kindla isiku vastu. Kuna eeluurimine seesugustel oludel ainult või peaaegu ainult tõenduste vastuvõtmises seisab, mis poolte kontrolli all sünnib, ei käi see võistluspõhimõtte vastu, et kohtuuriija ka jälitamise lõpetamise üle otsustab. Vastava kohtuuriija määruse peale võib kui kohtuotsuse peale vaadata. Seadusejõusse niisugused määrused siiski ei astu, ja niiviisi lõpetatud asjadele võib uute asjaolude avalikustulemisel harilikus korras uuesti käiku anda. Sellepärast ei ole säärastel kohtuniku määrustel mingit suuremat kindlust, kui vastavatel süüdistava organi määrustel. Kuid selle läbi, et kohtuuriijatele eeluurimise lõpetamise võim antakse, tekivad lahus organid süüdistuse tõstmise ja jälitamise lõpetamise funktsioonidele, ilma et jälitamise lõpetamine täieliku kohtuliku toimetuse ühtlust ja jõudu omaks. Säherdust korda ei või sellepärast otstarbekohaseks pidada.

Meil sünnib eeluurimine ikvisitsiooni-kohtu põhimõtte alusel — avalikkuseta ja poolte võistluseta. Sellepärast ei oleks kuidagi soovitav meie maksva eeluurimise korra juures eeluurimise lõpetamist kohtuuriija võimkonda anda.

Kõiki eeltoodud väiteid arvesse võttes jõuame otsusele, et jälitamise lõpetamine faktiliste andmete põhjal, mis loogiliselt ja juriidiliselt süüdistuse tõstmise külge kuulub ja selle tõttu süüdistava võimu funktsioon on, ka praktilisest seisukohast väljaminnes kohtu võimkonnast süüdis-

tava organi võimkonda peaks üleantama. Jälitamise lõpetamine seaduslikkudel alustel, mis asja sisulist arutamist ei eelda, võiks sündida niihästi kohtu kui ka süüdistava võimu organite poolt.

Lähedas ühenduses jälitamise lõpetamise korraga seisab süüasjade alluvuse muutmise kord. Nimelt sisaldab viimane kahte juriidilist akti: jälitamise lõpetamist ühe kohtu ees ja süüdistuse tõstmist teise ees. Tähele pannes, et seesugusel korral jälitamise lõpetamine seaduslike takistuste põhjal sünnib, peaks otsustamine ja jälitamise lõpetamise küsimuse üle kohtu kompetentsi kuuluma. Säärane kord on ka praegu maksev. Kuid ühtlasi annab kohus lõpetatud asja teise — kompetentsesse kohtusse edasi, tähendab, esineb süüdistuse tõstjana, süüdistava võimu organi funktsiooni täites. Et seda ära hoida, peaks kõik mittealluvuse tõttu ära lõpetatavad asjad süüdistava võimu organidele üle antava vastavas kohtus süüdistuse tõstmiseks. Jälitamise lõpetamise määruse peale, kui ta sellega nõus ei ole, võiks süüdistav organ erakaebuse korras edasi kaevata*).

Teine tähtis võistluse-põhimõttest kõrvale kaldumine seisab selles, et rahukohtunikud poliitselisest asja juurdlemisest osa võtavad ja teatavatel juhtumistel neis asjus, mis kohtulikult nendele enestele alluvad, ise süüdistust tõstavad ning et kohtu-uurijad eeuurimisel kahtlusalluste vastutuselevõtmist toimetavad. Nendest juhtub rahukohtuniku poolt vastutuselevõtmist võrdlemisi harva ja sellel ei ole suuremat praktilist tähtsust. Selle korra äramuutmine ei võiks ka mingisugust raskust tekitada. Tõsisemat tähelepanu nõuab küsimus: Kas võib kohtu-uurija võimkonnast äravõtta vastutuselevõtmise õigust? Ühest küljest on praegune kord selle poolest lihtne, et tarvis ei ole eel-

uurimise käigul materjali teistesse asutustesse saata süüdistuse tõstmise küsimuse otsustamiseks. Kuid see väide kaotab jõu, kui uurija toimetusest kõrvaldataks need asjad, millede süüdlased ei ole avalikuks tulnud, ja kui politsei juurdlused nii põhjalikult toimetataks, et uute süüdlaste avalikukstulemine eeluurimise vältusel erandliseks juhuks jääks. Viimastel tingimistel ei sünniks selle läbi mingisugust tuntavat viivitust, kui tarbekorral toimetus mõneks päevaks (Prantsusmaal 3 päevaks) süüdistavale organile üle antaks süüdistuse tõstmise küsimuse otsustamiseks. Teisest küljest aga seataks selle läbi, kui kohtu-uurijad juurdlemise ja süüdistamise funktsioonide täitmisest vabastataks, viimast töö loomulikumatessse oludesse. Nende autoriteet oleks erapooletu Kohtuniku osas igatahes ka rohkem kindlustatud kui praegu. Nii-sama oleks kahjusaatatele ja tunnistajatele, keda „277. paragrahvi“ asjades peaks üle kuulatama, suureks kergenduseks, kui neid peale politseilist ülekuulamist enam uute ülekuulamistega ei koormataks, mis asjale harilikult mingisugust uut valgustust ei anna. Niisugune juurdluse kontrollimine kohtu-uurija poolt oli tarvilik Venemaal osalt sellepärast, et politsei oma oskuse ja moraalse tasapinna poolest tarvilisel kõrgusel ei seisnud, ja osalt sellepärast, et rahvamassid niivõrd inertsed ja kirjaoskamatud olid, et politseil hõlpus oli juurdlustes tõeolusid varjata ja moonutada. Meil on asjaolud märksa teised. Kuigi meie politsei veel täiesti aja kõrgusel ei seisa, on rahva massides oma õiguse kaitsmise instinkt hästi välja arenenud ja kirjaoskamatud puuduvad peaaegu täiesti. Esimene eestlast iseloomustav omadus oli väga hästi tuntud ka vene kohtu tegelastele, kes koguni meie rahvale üleliigset kohtukäimise tungi (сутяжничество) etteheitsid. Sellepärast oleks üleliigne karta, et politsei ilma uurija kontrollita enesele kuri-

*) Võrdle Фойницкий — Курс уг. судопр. 1915, II. kõide, lhk. 17.

tarvitusi saaks lubada, seda enam, et prokuratuuri ja kohtu kontroll seaduslikkust küllalt kindlustab. Nagu juba eespool tähendatud, toimetavad Lääne-Euroopas kohtu-uurijad eeluurimist ainult süüdistava võimu ettepanekul teatud süüdistusaluste vastu. Niisuguse korra maksmapanemine oleks ka meil täiesti aja-ja otstarbekohane.

Kolmas võistluspõhimõttest kõrvalekaldumine leidub lõpetatud asjade uuesti ülesvõtmise korras.

Maksva korra järgi antakse sellekohased palved Rakukohtule alluvais asju, rahukohtunikule, kes nende üle otsustab (Kr. Kp. S. §52°). Rahukohtuniku eitava määruse peale võib edasikaevata Rahukogusse erakaebuse korras 7 päeva jooksul kaevatava määruse kaebajale kuulutamise päevast arvates (Kr. Kp. S. § 152 p. 2).

Üldkohtudele alluvate lõpetatud asjade uuesti ülesvõtmise kord ei ole seaduses eriti ette nähtud. Kr. Kp. S. § 542 uues redaktsioonis on üles loetud ainult asjade uuesti ülesvõtmise alused. Peale selle on Kr. Kp. S. § 24 üldise tähendusega norm maksva pandud, mille järgi asja võib vastava kohtu määruse põhjal uuesti ülesvõtta, kui süüdistusaluse süü kindlakstegemiseks uued andmed avalikuks tulevad. Selles paragrahvis räägitakse ainult niisugustest asjadest, milledes keegi teatav isik süüdistusalusena esineb. Sellepärast on kollegiaalkohtutele alluvates asjades asja uuesti ülesvõtmiseks kohtu määrust vaja ainult niisugustel juhtumustel, kui jälitamne teatava isiku suhtes lõpetati, kelle vastu süüdistus oli tõstetud. 277. paragrahvi asjus seda tarvis ei ole. Kollegiaalkohtu eitava määruse peale asja uuesti ülesvõtmise küsimuses edasikaebuse korda ette ei ole nähtud.

Silmnähtavalt on need asjade uuesti ülesvõtmise korda käsitavad normid ilma loogilise sidemeta. Mispärast läheb kõigis rahukohtunikule alluvates lõpetatud asjades uuesti ülesvõtmiseks kohtu

määrust vaja ja mispärast on üldkohtutes vastav norm ainult osaliselt tarvitu-sele võetud? Mispärast võib rahukohtuniku määruse peale edasi kaevata, rahukogu määruse peale aga mitte? Teisest küljest seisab asjade uuesti ülevõtmise kord selle kohtu loa põhjal, kellele asi sisuliseks arutamiseks allub, vastoluuema aja protsessi võistluse-põhimõttega. Kokkukõlas viimasega kuulub otsustamata asjade uuesti ülesvõtmine nii kui asjade lõpetamine süüdistava organi kompetentsi, kelle korralduse peale vastavale kõrgemale süüdistava võimu instantsile edasi võib kaevata.

Väites, et kõik süüdistamisfunktsioonid süüdistava organi kätte koondataks, tekib küsimus: missuguse ehituse maksvusel võiksid süüdistamisorganid oma otstarvet saavutada? Peab tähendama, et mitmesuguste rahvaste seadusandlused on loonud selleks väga mitmekesised asutused ja ka ühe rahva piirkonnas ei leidu täiesti ühtlast süsteemi. Kõige puhtamal kujul on ainuisikuline printsip läbi viidud Shotimaal, sealsamas naabruses Inglismaal on aga süüdistuse tõstmine peaaesjalikult kollegiaalsete organide kätte koondunud. Edasi, ka kollegiaalsed asutused ei ole üksteise sarnased: Prantsusmaal näit. on nad lõpetatud, elukutselistest juristidest, Inglismaal jälle vande kohtu-kollegiumi kokkuseade põhimõtte alusel kokku seatud. Nende mitmekesiste organisatsioonide tüüpide elulisus on tingitud peaaesjalikult teatava asjaloolisel teel väljaarene-nud õiguslikkudest harjumustest.

Käesoleva kirjutuse ülesanne on võrrelda neid erilisi süüdistuse tõstmise organite tüüpe, mis tekkisid 1864. aasta Kr. Kp. S. maksmapanemisel, nimelt süüdistusekodasid ja prokuratuuri. Niisugused süüdistuse tõstmise kollegiumid, nagu neid Inglismaal näeme, on meie rahvale hoopis võõrad. Nende tarvitusele võtmine näib meil võimatu olevat.

Nagu teada, kaotati meil 1919. aasta 20. jaan. seadusega süüdistuse-kojad ära, neis asjus, mis Rahukogudele esimese astme kohtuna alluvad. Tekib küsimus: kas oli see samm õige? Kuuldavasti oligi Kohtuministeeriumis ühes kohtute lahutamise kavaga projekt tekkinud kohtu allaandmist tulevikus jälle süüdistuskodade läbi toimetada. Sellepärast ei ole vist üleliigne süüdistuskodade juures peatada. — Missugustel motiividel süüdistuskogjad ära muudeti, ei ole avalikkuse ette toodud. Kuid kindlasti võib oletada, et mõõduandvatena esinesid need väited, mis Vene juriidilise kriitika poolt olid üles seatud. Nende järgi tekitanud süüdistuskodade määrused eelarvamisi süüdistusaluse kahjuks, ühtlasi talitanud nad pealiskaudselt ja teinud asjaajamise pikaldaseks, sünnitades üleliigse instantsi, selle juures ei olla nende töö tegelikku tähtsust olnud, sest ainult harukordadel muutnud nad prokuröride poolt kokku seatud süüdistusakte. Nii muudetud 1874.—1879. läbisegi 5,7% süüdistusakte *).

Süüdistuskodade kasuks toodi ette harilikult seda väidet, et ainult sel teel olla võimalik kõige nooremate kohtutege laste — kohtu-uurijate ja prokuröriabide eksisammude tagajärgi ära hoida.

Selle vastu väitsid teised, et just ainuisikulise põhimõtte läbiviimise teel kindlustuks süüdistuse tõstmise seaduslikkus, ja nimelt selle tõttu, et teatava isiku peal kõik vastutus lasuks. Kolle giaalselt otsustades ei tunne kolleegiumi liikmed eneste peal nii teravalt seda vastutust, sest vastutab ju kogu tervelt. Just kolleegiumi kätte all olla võimalik, „ülespuhatud“ süüdistusakte ja „kistud“ arvamisi kokku seada. Tekkida niisugune seisukord, et prokurör kirjutada oma töö pealiskaudselt arvates, et tarvilisel korral süüdistuskoda seda võib parandada ja

viimane asutus oma lootust panna prokuröri peale, nii et lõppude lõpuks mõlemad organid oma ülesandeid puudulikult täita, ilma et edasi kindlat isikut selle eest saaks vastutavaks teha *).

Kokkuvõttes näivad väited ainuisikuliste süüdistavate organite kasuks kaaluvad olevat kui need, mis süüdistuskodade poolt ette tuuakse. Kuivõrd prokuratuur meil oma ülesandest tegelikult on jagu saanud, selle kohta saaks täiesti objektiivselt otsustada statistiliste andmete põhjal, milledest näha oleks, kui suur protsent süüdistusi kohtulikul arutusel tõendust ei ole leidnud. Niisugune statistika puudub meil seni täiesti. Niisama puuduvad meil arvulised andmed otsustamiseks, kuipalju selle tõttu, et iseäraline kohtu alla andmise protseduur ära on kaotatud, meie kohtupidamine Vene ajaga võrreldes kiiremaks on läinud; kuid kahtlust ei või olla, et see tõepoolest nii on, sest asjade viibimine Kohtupalatis kestis Vene ajal läbisegi üks kuu, ja see aeg on praeguse korra juures tingimata võidetud. Igatahes puudub seni praegust korda laitev kriitika, millest järeldada võib, et see poolehoidu on leidnud. Kuritahtlikka süüdistusi ja muid kohtu alla andmise võimu kurjasti tarvitamisi üle kolme aasta praeguse korra kestvusel ei ole nähtavasti ette tulnud. Sellest kõigest võib kindlasti järeldada, et ainuisikline kohtu alla andmise viis meil eluõiguse on võitnud ja tagasipööramiseks Vene kolleegialse korra juurde eeldused puuduvad. Veel enam. Ei või kahtlust olla, et ka edaspidised süüdistuse tõstmise korra reformid peaksid selle poole sihitud olema, et süüdistusvõim täies ulatuses prokuratuuri kätte antaks. Praegune kord on ebalooiline: kõige tähtsam ja vastutusrikkam akt süüdistuse tõstmises — kohtu alla andmine — on prokuröri võimkonnas, kuid jälitamine, lõpetamine, fakti-

*) Stshegløvtov, nimetatud töö, lhk. 73.

*) Sealsamas, lhk. 77.

listel alustel, mille juures nii suuri huvisid kaalu peal ei ole, kuulub kohtu kompetentsi. Edasi — ka jälitamise lõpetamise korra asjus, ei ole järjekindlust. Kuigi see võim üldiselt kohtule kuulub, on 1917. aasta 11. apr. seadusega ametialalistes asjades jälitamise lõpetamise õigus ka prokuratuurile antud. Ainult kui prokurör ettepaneku kohtu-uurijale on teinud eeluurimist ameti alalises asjas alustada, kuulub jälitamise lõpetamine kollegiaalse kohtu võimkonda. Tähelepannes, et jälitamise lõpetamine ametialalistes asjades iseäranis vastutusrikas ülesanne on, ei võiks kuidagi ta teiste asjade juures erikorda tarvis olla.

Tekib veel küsimus, kas peaks tulevikus prokuratuuri võimkonda kuuluma kohtu alla andmine ka neis asjus, milles maksva seaduse järel Riigikohtu tsiviilosakond ning üldkoosolek ja Riigikogu süüdistuskogudena esinevad. Selle küsimuse juures tuleb arvesse võtta asjaolu, et meil kõrgema riigivõimu teostajaid, keda Riigikohtu ja Riigikogu kollegiumi poolt kohtu alla võidakse anda, arvuliselt väga vähe on. Sellepärast ei sünnita praktiliselt mingisugust raskust, kui kollegiaalne kohtu alla andmine maksvate piiride alale jääb. Asjade vähese arvu tõttu ei saa ka need puudused, mis, nagu eespool kirjeldatud, selle läbi tekivad, et süüdistav võim kahesuguste organite käes poolitatud on, esile tulla. Sellepärast ei näi põhjusi olevat Riigikohtuga ja Riigikoguga seotud süüdistuskodade tegevuse lõpetamist väita. Kohtu poliitilisest seisukohast näib kollegiaalne süüdistuse tõstmine kõrgemate riigivõimu esitajate ja riiklikkude süütegude asjades koguni soovitatav olevat.

Süüdistuse tõstmise võimu koondamise puhul prokuratuuri võimkonda on tähtis, et jälitamise lõpetamiste määruste peale võimalik oleks edasi kaevata vastavatele prokuratuuri kõrgematele instantsidele ja kohtuministride määruste peale Riigi-

kohtu kriminalosakonda. Ühtlasi peaks kahjukannatajatele eraisikutele või nende volinikkudele võimaldatama prokuröri süüdistusest lahti ütlemise (jälitamise lõpetamise) puhul ase-süüdistajana esineda, igal üksikul juhtumisel muidugi teise astme kohtu loaga*). Ilma niisuguse võimaluseta tekiks ametliku süüdistuse monopol, mis väga halbu tagajärgi võiks tuua**). Umbes niisugune kord on makev Austrias. Süüdistusaktide (kohtu alla andmise) peale edasikaebust lubada oleks otstarbekohatu, kuna süüdistusakti seaduslikkus kõige paremini avalikul kohtulikul asja arutusel läbi proovitakse. Süüdistusaktide peale edasikaebamise õiguse kasuks tuuakse harilikkult ette neid samu väiteid, mis süüdistuskodade alahoidmist toetavad. Iseäranis toonitatakse, et avalikul asjade arutamisel alati kohtualuse nime peale vari jääb, mida ka õigeksmõistev otsus ära ei pese. See väide ei ole praegusel ajal sugugi kaaluv. Teatavasti kirjutatakse igast enam-vähem silmapaistavast kuriteost ajalehtedes palju varem, kui asi kohtu ette jõuab. Need avalikud kirjutused võivad küll teatava isiku nime peale halba varju heita, kuid seda võib kõige paremini avaliku kohtuotsusega kõrvaldada. Ümberpöörduvalt asja lõpetamisel ilma kohtuliku otsuseta on määratu raskem avalikult määratud nime rehabiliteerida.

Kõik ettetoodud tarvilikud süüdistuse tõstmise korra muudatused võiks kokku võtta järgmisteks teesideks:

1. Kohtulikku toimetust võib alustada ainult neis süüasjus, milles prokuröri ehk tema aset täitva ametliku võimu, ehk erasüüdistaja poolt seaduslik süüdistus teatava isiku vastu on tõstetud.

2. Kõigis avalikkuses süüdistuseasjus, milles ei ole selgunud küllaldased

*) Фойницкий — Курс. уч. судопр. I Kõide, lhk. 74.

**) Stscheglovitov — sealsamas, lhk. 77, 78.

süüandmed teatava isiku vastu, lõpetatakse jälitamine prokuröri poolt. Prokuröri määruse peale võib kahjukannataja ehk viimase volinik prokuröri otsekohele ülemusele ja kohtuministri määruse peale Riigikohtu kriminaalosakonnale ehk selle asemel teise astme kohtu loaga süüdistaja osa enese peale võtta.

3. Esimeses punktis tähendatud asjades lõpetatakse jälitamine kohtu poolt Kr. Kp. S. § 19 ettenähtud alustel ja asja mittealluvuse tõttu. Sellekohaste kohtu määruste peale võivad süüdistuse tõstmiseks õigustatud isikud teise astme kohtusse kaevata erakaebuse korras.

Nende teeside teostamisel muutuks kohtute kompetents järgmiselt:

Rahukohtunik 1) ei alusta ise kohtulikku jälitamist tema poolt lähelepandud süütegude kohta (Kr. Kp. S. §§ 42 p. 4, 52), vaid teatab nendest prokurörile ehk politseile vastavate korralduste tegemiseks; 2) ei võta toimetamiseks üleastumis-asju, milledes vastava süüdistava võimuga isiku või asutuse poolt süüdistust ei ole tõstetud teatava kindla isiku vastu; 3) asja mittealluvuse puhul lõpetab toimetuse ja annab kaebuse ehk akti süüdistajale tagasi süüdistuse tõstmiseks kompetentse kohtu ees, kusjuures selle määruse peale võib edasi kaevata teise astme kohtusse erakaebuse korras.

Kohtu uurija 1) ei alusta eeluurimist oma äranägemise järele (Kr. Kp. S. §§ 297, 531), vaid teatab lähelepandud süütegudest prokurörile ehk politseile; 2) ei võta toimetamiseks üleastumis-asju, milledes vastava süüdistava võimuga isiku või asutuse poolt süüdistust ei ole tõstetud teatava kindla isiku vastu; eeluurimisel avalikuks tulnud süüdlaste kohta teatab prokurörile süüdistuse tõstmise üle otsustamiseks; 3) lõpetab jälitamise seaduslistel alustel ehk asja mittealluvuse tõttu, kusjuures niisuguse määruse peale võib edasi kaevata sellesse kohtusse, mille juures uurija asub, erakaebuse korras.

Esimese astme kollegiaalsed kohtud 1) ei lõpeta jälitamisi Kr. Kp. S. § 277 ettenähtud faktilistel alustel, 2) asja mitte allumise puhul talitavad sama korra järele kui rahu-kohtunikud vastaval juhtumusel.

Juba 1887. aastal esines prof. Stsseglovitov arvamiseaga, et süüdistusvõim tuleks täies ulatuses prokuratuuri kätte anda*). See mõte oli juba varemini Euroopa mannermaa riikides, iseäranis puhtal kujul Austrias, prof. Glaseri välja-töötatud protsessuaalses koodeksis. Vene seadusandlus andis suure hiljaksjäämisega 1917. aasta 11 apr. seaduses ametialiste üleastumiste jälgimise kohta samale seisukohale. Eesti seadusandlus tegi kohe alguses veel suure sammu edasi, ära kaotada süüdistuskogjad Kohtupalati juures. Kuid reformeerimistöö on seni poolikuks jäänud. Eeltoodud teeside läbitöötamine ja elluviimine oleks tarvilikuks lõppjätteks kohtuliku süüdistuse tõstmise uue aja protsessi nõuetele vastavalt võistlus-põhimõtte alusele seadmisel.

Otto Tief.

Üürniku õiguste lõppemine B. E. S. § 4117 põhjal.

B. E. S. § 3209 järele kohustab seaduslikul alusel sõlmitud lepingu tema tegijat täpsalt täitma oma peale võetud kohustusi ja ei toimingu üleliigne koor-mavus ega pärastpoole lepingu täitmise viisis tekkinud raskused ei anna ühele poolele õigust lepingust taganeda, isegi vastaspoole kahjude tasumisel.

Otse vastupidi sellele lepinguõiguse algnormile annab sama seadistiku § 4117 üürileandjale võimaluse üürijat enne üür-riaja lõppu üüritud varast kõrvaldada juhtumisel, „kui asja rendile- ehk üürile-

*) Stsseglovitov, maintud teos.

andjal tekib enesel ettenägematu vajadus asja kasutamiseks“. Jättes üürileandjale selle üürniku seisukohas väga kitsendava õiguse, ei kohusta § 4117 teda isegi mitte vastaspoolele tasu maksuma kahjude eest, mis tehtud lepingu enneaegsel lõpetamisel.

§ 4117 sisalduv määrus on võetud Rooma õigusest, kus ta 1) täiesti kokkukõlas on üürniku kaitseta seisukorraga üldse, 2) l. 3. C. 4. 65 täht-tähese mõiste järele käib siiski ainult eluruumide üürimise, aga mitte igasuguste varaliste üürilepingute kohta, nagu seda meie seadustik määrab.

Vene seadlusandlusele on tundmatu säärane oluline lepinguõiguse mõistest loobumine. Samuti puudub ta ka kaas-aegsetes Lääne-Euroopa seadustikes, muu seas ka Saksa tsiviilseadustikus, ehk küll viimane on kokku seatud pandektilise doktriini suure mõju all.

Ülemaltoodu põhjal tekib küsimus: kas saab mingisuguste loogiliste või rahvamajandusliste kaalutlustega põhjendada asjaolu, et mainitud ainusnorm Eesti Vabariigi piirides kestab?

Omanduse kui õiguse mõistet, mis on varade juriidiliste vahakordade aluspõhjaks, ei saa loogiliselt mitte järeldada eesõigustust, mis käsitusel olevas § üürileandjale antud.

Oma sisurikkuse peale vaatamata võib omandusõigus tihti ja väga oluliselt piiratud olla, ehk küll B. E. S. § 708 omandusõiguse piiramisi ei eelda, vaid selektab, et sääraseid piiramisi tuleb mõista kõige kitsamas mõttes ja kahtluse kõrral oletada, et omandusõigus on piiramatu. Aga see asjaolu ei puutu praegusesse küsimusse. Ei saa kahelda selles, et omanik, andes oma vara teatavaks ajaks üürile, sellega ise piiras enese kasutamiseõigust, nimelt loobus temast kuni lepinguaja lõpuni. Sellest järgneb üürija vaieldamatu õigus kasutada omandust terve aja jooksul, mille peale lepitud.

Ei sa toetuda ka sellele, et üürniku kasutamiseõigusel on isiklik-õigusline iseloom, kuna omandusõigus on asiõigusline iseloomuga. Isegi arvesse võtmata jättes, et üürniku õigused, kui nad on kinnistusraamatutesse kantud, § 4045 põhjal omandavad asiõigusline iseloomu, peab tähendama, et omandusõiguse kollisiooni puhul printsibiiga „pacta servanda sunt“ esimesel ei võiks olla olulist tähendust.

Mitte välja kannatades arvustust abstraktloogiliselt seisukohalt langeb õigusline norm, mis sisalduv § 4117, kokku ka vaadelduna praktiliselt.

Leidub iseenesest mõista ka vaaseid majaanikku ja rikkaid üürnikku, aga üldiselt on õige see vaade, mis kinnisvara omaksnimetajal ühiseluliselt teatavat jõukust eeldab. Sellepärast saab praktilises elus § 4117 enamasti materiaalselt paremini kindlustatud ühiskonnaklassi eesõiguseks vähemkindlustatute kulul, mille lisaks selle privileegiumi objektiks on elamu, peavari, see iga inimese kõige olulisem tarvidus. Sellepärast pole kahtlust, et § 4117 on ühiskondlikult kahjulik.

Peale selle loovad mainitud § tarvitamise tingimused pinna lõpmatuile vaidlusile. Kõige pealt küsimus: mida tuleb mõista „vajaduse all“ § 4117 järele?

Võttes ise klassilise näite, et majaanik, elades üürikorteris, on tulekahju tagajärjel peavarjuta jäänud, — saab vaevalt väita, et talle peaks õigus antama saada võõras majas tulest hävitatud korteri asemele tingimata ruumid oma majas. Õiglaselt öelda, võiks normaalsetes oludes säärasel juhtumisel jutt olla vahest ainult raskustest ja kuludest, aga mitte sellest, et tal võimatu oleks oma „vajadust“ rahuldada uue korteri üürimise teel. Aga isegi kui mõõndada juhtumist, et seal kohal sel ajal pole ainustki vaba korterit, — siis oleks ikkagi õigluseta ja ülekohtune jätta lageda taeva alla üürnikku, kelle korterisse tahaks asuda tule-

õnnetusel omast korterist ilma jäänud majaanik. Sest kahju eest, mis sündinud ilma kellegi süüta, algjõudude läbi, ei vastuta (peale kindlustusseltsi) keegi: kannatanul pole mingit põhjust oma kahjusid katta isikute arvel, kellest need põrmugi ei olene. Casus a nullo praestantur (l. 23. D. 50. 17.)

Äärmiselt ebamäärane on ka see, mis § 4117 ütleb vajaduse ettenägematusest. Pole kerge lahendada küsimust, mis teatav isik võis ehk pidi ette nägema mitme kuu ehk aasta ette. Siin pole kahtlustel ning vaidlustel äärt ega otsa.

Ülemaltoodust paistab, et meie seaduseandjad teeksid hästi, kui nad — mida kiiremalt seda parem — kustutaksid § 4117 Balti Eraseadusest.

Alfred Brandt.

Rootsi kohtud.

Rootsi kohtupidamise kord põhjeneb peaausjalikult 1734 a. seaduse peal, mille sisu on pika iseseisva arenemise järgu saavutus. Selle tagajärjel ei ole temas enam sääraseid põhjalikke muudatusi ette võetud, kui seda on sündinud suuremas osas teistes riikides. Iseäranis ei ole vannutatud meeste kohus, kes mujal ilmas laialt läbi on tunginud, Rootsit suutnud ära võita. Siin oli juba oma teistsugune kord rahva osavõtmise jaoks õigusmõistmises olemas. Ka ei leidnud siin neid pahesid — nagu kohtunikude rippuvus poliitikast ja valitsusest, ning liialdatud kirjalikkus asjaajamises — mis teistes maades kaasa aitasid vannutatud meeste kohtu sisseseadmiseks. Veel tänini arvatakse senise kohtupidamise korra põhijooned nii kindlad olevat, et Rootsi kohtuid väljamaa eeskujule järele ümber teha — mingit lootust tagajärgede peale ei ole.

Nagu igal pool, nii võib ka Rootsis vahet teha harilikkude ja erikohtute

vahel. Mitmed erikohtud on möödaläinud aastasajal harilikkudesse kohtudesse ära sulatatud, kuid viimasel ajal on märgata kaldumus, asjad, mis iseäralist asjatundmist nõuavad, vastava kokkuseadega kohtute kätte käsitada anda. Harilikud kohtud arutavad ilma erandita nii kriminaal — kui tsiviilasju.

Esimese astme kohtute suhtes moodustavad linn ja maa iseäralisi kohtukondi. See on sellega seletatav, et 1734. a. seaduse väljaandmiseni maal omad seadused ja linnas omad seadused maksid.

Maal on 121 kohtuameti-ringkonda (domsagor), kellel on igaühel oma kohtunik — härads-hövding. Tihli on ühes kohtuameti-ringkonnas kaks või rohkem kohtukonda (tingslag), nii et nende üldarv välja teeb 221. Igal kohuskonnal on oma häradi kohus, mille eesotsas seisab kohtuameti-ringkonna kohtunik-härads-hövding, kelle kaasistujateks on 12 kogukondade poolt nimetatud usaldusmeest (nämndeman). Neist usaldusmeestest peab vähemalt seitse koos olema, et härads-hövdinguga koos nii õiguse kui asjaolude (faktide) küsimusi ära lahendada. Arvamiste lahku mineku puhul on esimehe hää otsustav, kui mitte kõik koosolevad usaldusmehed ühel meelel ei ole. See otsustamisviis ei anna aga ometi mitte õiget pilti usaldusmeeste mõjust. See mõju on õige suur, sest et nad oma ümbrust ja inimesi tunnevad, pealegi kui nad pikema teenistuse kestusel ka kohtutööga on tutvunud. Nii siis on rahva ollusel suur tähendus häradikohtus ja ta aitab mõjuvalt kaasa rahva usaldust kohtu vastu suurendada. Teiselt poolt ei kaota ka häradikohtu esimees — härads-hövding — oma mõju teiste keskel; härads-hövdingi ametid on väga lugupeetud ja võrdlemisi hea palgaga, ja sellepärast võidakse neid vilunud ja silmapaistva teadumusega õigusteadlastega täita. Kui väga täht-

saks seda ametid peetakse, paistab ka sellest, et Rootsis õigusteadlaste ettevalmistamisel tulevasele tegevusele nõutakse, et iga õigusteadlane, kes ülikooli lõpetanud, mõne aasta hädadshövdingi juures peab töötama. — Maakohtu olude puuduseks tuleb lugeda, et hädadikohtu järjekorralised istungid, mis mitmes kohas ära peetakse, ka kõige paremal korral pikkade vaheaegade järele korduvad; era-kordseid istungeid peetakse ainult siis, kui kaebealuseid vahi alla on võetud. Sellega on siis tingitud asjade lahendamise pikalevenimine. Seepärast tarvitatakse tihti vahekohut, selle peale vaatamata, et Rootsi protsess muidu odav on.

Linnas on esimese astme kohtuks Raatusekohus (rådshuvurätt), mille suuremates linnades mitu iseseisvat jaoskonda on. Selle kohtu liikmed kuuluvad ka harilikku linnavalitsusesse, magistrati. Raatuse- ehk raekohus seisab koos ühest pürjermeistrist ja vähemalt kahest nõunikust (raeherrast). Kohunikud saavad palgad linnalt, kes nad ka valib. Pürjermeistrid aga ja pealinna Stockholmi raeherrad (kohtunõunikud) nimetab kuningas kolme valitud kandidaadi hulgast. Raekohtu liikmed on enamasti kõik õigusteadlased. Mereõiguse asjade jaoks moodustatakse raekohus kolmest harilikust kohtunikust ja niisama paljust merenduse- ja kaubandusetundjaist kaasistujaist. Kaubanduse asjade jaoks moodustatakse kohus kahest raekohtunikust õigusteadlasest ja kahest kaubandusetundjast vastava valiku põhjal, kuid ainult siis, kui üks kohtukäija seda soovib. Seda õigust tarvitatakse aga õige harva. Raekohus astub nädalas kord kokku.

Trükiasjus lahendab trahvimisküsimusi iseäraline jury raekohtu juures, mis koos seisab üheksast liikmest. Kumbki pool ja kohus määrab igaüks ühe kolmandiku liikmeid.

Teise astme kohtuks on kolm Hoovikohust: üks Svea, teine Göta ja kolmas Skane ja Blekinge Hoovikohus. Esimene asutati 1614. a. Custav Adolfi päevil, teine 1634. a., kolmas 1820. a. Hoovikohtud seisavad koos ühest presidendist ja hoovikohtu-nõunikkudest. Neis kohtutes on 2—7 osakonda, igas osakonnas 5 meest, kusjuures osakond nelja liikmega juba otsusevõimeline on. Hoovikohtutesse saab kõigis asjus esimese astme kohtute peale edasi kaevata ja nad vaatavad kõiki asju sisuliselt läbi.

Kõrgemaks astmeks on vanast ajast saadik kuningas, kelle kohtuvõimu teostab Kõrgem Kohus (Högsta domstolen). See seisab koos 24 õigusteadlasest, õigusnõunikkudest (Justizrat). Kolm õigusnõunikku ja üks valitsusekohtu liige moodustavad kuninga Seaduste-nõukoja, kes Kõrgema Kohtu endise ülesande — seaduse-eelnõude kohta arvamisi avaldada — oma peale on võtnud. Teistest õigusnõunikkudest võtab üldiselt kõige rohkem 7 ühe asja otsustamisest osa. Et seaduse seletuse ühtlust kaitsta, on määratud, et kui ühe kohtu-osakonna arvamist mööda ühest endisest Kõrgema Kohtu poolt vastuvõetud õiguse-põhimõttest ehk seletusest tarvis on lahku minna, ka siis küsimus Kõrgema Kohtu üldkogu kätte lahendada tuleb anda, millest kõik Kõrgema Kohtu liikmed, peale Seadustennõukoja liikmete, osa võtavad. Kõrgema Kohtu ette võib kõiki asju Hoovikohtust edasi kanda, ainult prokurör ei tohi üldreeglina mitte edasi kaevata, ja Kõrgem Kohus otsustab, nagu Hoovikohuski, asja sisuliselt. Asjad vaadatakse esmalt ühes iseäralises eelameti, alamas õigusrevisjoni-ametis läbi, kelle liikmed, revisjoni sekretärid, selle järele asja Kõrgemale Kohtule ette kannavad.

Advokaadi sundust ei ole ja ei ole advokaadi amet üldse mitte ametlikult korraldatud. Sellepärast peavad kohtu esimehed protsessi mõjuvalt kaasa juha-

tama. Esimeses astmes on asjaajamine avalik ja kõigis kohtutest on protokollid kõigile kättesaadavad, protokollid ka hääletamiste üle.

Erikohtute hulka kuuluvad Riigikohtus, kes kuninga nõuandjate, kohtunõunikude ja valitsusenõunikude ametialaliste kuritegude asju õiendab, Aruandekohtus, Kammerkohtus riigivaranduste valitsemiste üle, kiriklikud kohtud vaimulikkude sütetegude jaoks, sõjakohtud, maakorraldusekohtud. Kõigist neist kohtutest lähevad asjad, vähemalt viimases astmes, harilikkude kohtute ette. Sõjakohtute esimene aste seisab koos ühest õigusteadlasest ja neljast sõjamehest; teine aste, Sõja-hoovikohus samuti. Sealt lähevad asjad Kõrgemasse Kohtusse, kus istungitest peale harilikkude liikmete kaks kõrgemat ohvitseri osa võtab. Sõjakohtutes maksvad samad reeglid asja arutamise ju protokollide avalikkuse kohta, kui harilikkudeski kohtutes. Konsulaarasjus on konsulaarkohtunikud, kes ühtlasi täidesaatvateks ju politsei-asutusteks on, ja konsulaarkohtud; teiseks astmeks on Svea Hoovikohus, kolmandaks — Kõrgem Kohus.

Iseäralisi administratiivkohtuid ei ole, ja õigusemõistmine neis asjus sünnib valitsuse kaudu. Viimases astmes vaadatakse kaebused nende asutuste otsuste peale läbi Valitsusekohtu poolt, mis 1909 a. asutatud ja Kõrgema Koh-tuga ühele astmele on seatud. See seisab koos 7 valitsusenõunikust, kelle hulgast aga üks Seaduste-nõukojas töötab. Valitsusekohtu alla kuuluvad administratiivasjad, mis oma iseloomu poolest kas täiesti või suuremalt osalt õigusküsimusi puudutavad. Seaduses on alluvus üksikasjalikult ära määratud. Ettekanne sünnib mitmesuguste ministriumide ametnikkude poolt. Teised administratiivsed tüliasjad lahendatakse ikka veel valitsuse poolt, samuti kui harilikud valitsemis-

küsimused. Vaeste hoolekande asjus on Kammerkohus ülemaks otsustajaks.

Kolmest teistuskohust on Svea Hoovikohus kõige suurem; temale allub Svea, Norrland ja Gotlandi saar. 1911. a. oli üksikute teistuse kohtute ala järgmine:

	laani ruutkilom.	elan. arv.
Svea Hoovikohus	14 350.000	2.760.000
Göta	8 75.000	1.960.000
Skåne ja Blekinge		
Hoovikohus	3 14.000	840.000

Lõpuks mõned arvustikuandmed asjade hulga üle, nimelt esimese astme kodanliste tüliasjade üle, mis kohtus alanud.

Iga aasta läbisegi.	Elanikke.	Kohtuasju.	Iga 1000 elaniku kohta
1831-1840	3.013.782	80440	26,69
1841-1850	3.306.269	70835	21,42
1851-1860	3.642.321	54593	14,99
1861-1870	4.079.233	43710	10,72
1871-1880	4.386.953	31780	7,24
1881-1890	4.673.225	39700	8,50
1891-1900	4.931.944	40601	8,23
1901-1910	5.310.120	50269	10,03

Iga 1000 tsiviilasja kohta, mis esimese astme kohtud olid otsustanud, katsuti 1901—1910. aasta Hoovikohtutes uuesti läbi 93 ja mindi 20 asjas Kõrgema Koh-tu ette.

Igast 1000 kriminaalasjast tuli ainult 20 Hoovikohtusse ja 7 Kõrgemasse Koh-tusse. Kalduvus asju Hoovikohtusse edasi kaevata näib 1861—1875. a. kasvanud, pärast aga jälle kahanenud olevat.

Rootsi arvustikuga võrreldes on meil esimese astme kohtu asjade üldarv palju suurem kui Rootsis (võrdl. arvustikuandmed Riigikohtu seletuses Õigus nr. 2 — 1922. a. ja üksikute kohtute aruanded järgnevais „Õiguse“ numbrites). Huvitav on, et Rootsis tsiviilprotsesside arv mineva aastasaja aastakümnete kestel järjest on alanenud — 80.000 pealt kolmekümnendail aastail kuni ümmarikult 32.000 peale seitsmekümnendail aastail

— ja alles siis uuesti tõusma on hakanud, ulatudes käesoleva aastasaja esimesel kümnel kuni 53.000, ehk küll elanikkude üldarv alatasa on kasvanud. Selleks mõjus tähtsalt kaasa, et riik selle aja kestel mingi välise ega sisemise vabastuse alla ei langenud, vaid korraldatud õiguselu rahulikult on elanud ja majanduslikult alatasa edenenud. Kohuse-, korra- ja korralikkusetunded on Rootsis ülielavad ja Rootsi rahvas on neist läbi ja läbi imbunud.

Õigustunde ülalhoidmises on nähtavasti ülitähtsat osa etendanud Rootsis väärtegade jälgimine ja süüdlaste karistamise korraldus. Rootsi vangimajade korraldus kuulub paremate hulka. Rootsi vangimajad ei ole mitte eelkooliks suuremale kuritegevusele, nagu nad Venemaal ja osalt vististi ka meil selle parandusena on, vaid on tõsised karistuse- ja paranduse-asutused, kus vähe retsidiviste asub, ja kui ka Rootsis retsidiviste, olgugi väikesel arvul, ette tuleb, siis ei ole põhjust neid ometi mitte karistussüsteemi korralduse puuduse arvele kirjutada.

Rootsi vangimajad.

Rootsi vangistusolud praegusel kujul on pikema uuendusetöö tagajärg, milleks umbes pool aastasada on ära kulunud. Algatust andis tollaegne kroonprints, pärastine kuningas Oskar I ühe 1840. a. avaldatud kirjatööga, milles ta üksikkambrite (philadelphii) süsteemi kui kõige sündsamat vangide tarvis soovitas. Ainult lootuseta parandamata kurjategijate suhtes, samuti nende suhtes, kes kaugemaks ajaks kinni mõistetud, lubatakse koosvangis hoidmist, kuid vaikimise kohustusega. Hakati vangimaju üksikvangi-kambiitiga ehitama, ja kui 1857. a. seadus välja tuli, mille järele sunduslikuks tehti tarvitada üksikvangistust kõigi kohta, kes kuni 2 aastani sunnitöö-vangi olid mõistetud, siis olid juba kõigis maa-

kondades vangihooned üksikkambri-süsteemiga olemas. Nii võidi uurimise all olevate vangide eraldamine iseäranis kergesti läbi viia. 1906. a. seaduse järele pidi sunnitöölisi võimalikult terve karistuseaja kestel, kui see üle 3 aasta ei ulatu, üksikvangistuses hoitama, kui see aga rohkem kestab, siis 3 esimese aasta jooksul.

Rootsis oli 40 karistus-asutust enam kui 3000 üksikkambriga, nendest 5 keskvangimaja osalt üksikkambritega, osalt koosvangistusruumega, kus-juures koosvangistatuid ööscks ka ära eraldatakse. Naiste jaoks on ise-vangikoda, närvihaigete jaoks ise-osakonnad.

1912. a. algul oli 282 uurimisvangi, 4410 sunnitöö-vangi, nendest 69 eluaegset ja 495 vangi, kes sunnitööle enam kui 2 aastaks mõistetud, ja 583 teist vangi, kellest 403 rahatrahvi asemel vangikaristust kandsid. Üldarvust 2305 oli 2155 meest ja 150 naist. Peale selle oli hulkumise ja kerjamise pärast vangistatud 510 meest ja 179 naist. Vangide üldarv oli 1912. a. 3043 ehk iga 10.000 elaniku kohta 5,47. Varematel aegadel oli see arv suurem, nimelt mineva aastasaja kuuekümnendaist aastaist peale oli see arv iga aastakümne kohta: 1861.—1870. a. 13,22; 1871.—1880. a. 10,67; 1881.—1890. a. 8,46; siis iga viie aasta kohta: 1891.—1895. a. — 6,81; 1896.—1900. a. — 6,28; 1901.—1905. a. — 5,99; 1906.—1910. a. — 5,40 ja 1912. a. 5,47. Vangide arvu vähendavalt on kaasa mõjunud ka pehmem karistamine kohtu poolt, armuandmised ja tingimisi vabastamised. 1907.—1913. a. on 125 karistusvangi tingimisi vabaks lastud ja ainult üks on katseajal uue kuritöö korda saatnud.

Karistuseasutustes pannakse vangid peaaesjalikult tööd tegema: puusepa-, rätsepa-, kingsepa-, sadulsepa- ja harjastöid; ühes tarvitatakse neid ka põllutöös, karjaravitsemises ja kiviraiumises, teises

— naistöölisi aiatöös. 1904. a. oli töid tehtud 211.372 krooni väärtuses, millest puhtaks kasuks 153.702 krooni jäid. 1911. a. oli tööde väärtus 658.266 krooni 551.111 krooni puhta kasuga. Sunnitöö-asutused, kus koos tööd tehakse, on nii sisse seatud, et vangid ööse on eraldatud.

Üksikvangistuse tarvitusel püütakse korraldatud töö varal, mis tööjuhatajalt sagedat üle vaatamas käimist nõuab, vangi õues vähemalt iga päev pool tundi viibimisega, kehaharjutuste ja võimlemisega, raamatute abil ja õpetuse andmise varal üksikvangistuse kahjulikke tagajärgi ära hoida. Tubakat ei lubata tarvitada. Uurimisvangid võivad omal kullul teatavaid hõlpsusi nõutada. Tööde eest makstakse vangidele preemiaid, mis posti-hoiukassadesse makstakse, kust nad neid, kuid need üle 20 krooni ulatuvad, pärast vangiaja lõppu aeg-ajalt võivad välja võtta. Kes uuesti kuriteo korda saadab, kaotab õiguse preemiaid kätte saada, millega omakord mõjutakse kuritegevuse kordamise vastu.

Iga vangikoja teenistuses on ka arst ja vaimulik. Vangivahtideks püütakse iseäralise hoolega sündsaid isikuid ametisse seada, ja palgaolude parandamise teel on võimalik olnud ka neid rohkem haritute ja kõlbliselt kõrgemal järjel seisjate hulgast koguda.

Rootsi riigi üle 5 milj. elanikuga väljaminekud vangistuste asjus olid 1911. a. kokku 2.404.325 krooni ehk Eesti markades umbes 207 miljoni; siia hulka on ka hoonete korrashoide kulud, mitte aga uute vangikodade ehitamise kulud, arvatud. Iga vangi kohta tuli samal aastal päevas 36,85 ööri kulusid. — Meil Eestis (umbes 1.300.000 elanikku) teeb vangimajade arve ühes Harku koloniiga 1922. a. eelarve järele välja 107 miljoni Eesti marka.

(Hammerskjöldi ja Almquisti kokkuvõtte järele koguteosest „Schweden, Land und Volk“.)

K. P.

Lõplikud käskotsused mõnedes vääрте-asjades.

1920 a. 6. septembri seaduse nr. 309 põhjal (R. T. 1920 a. nr. 147/148) on politsei kohustatud vääрте-asjades, mis on ette nähtud R. N. S. §§ 38, 39, 42, 42¹, 42² (viimased kolm 1917 a. redaktsioonis), 43 ja 117, kaebealusel kohe vahi alla võtma ja protokollu kokku seadma, tunnistajaid üle kuulates. Kui rahukohutunik leiab, et süüdistusmaterjal täien-damist ei nõua, otsustab ta asja lõpliku käskotsusega, mille peale ei ole edasi-kaebamist. On aga süüdistusmaterjal puudulik, siis määrab kohtunik asja aru-tusele üldises kohtukorras, talitades ta-kistuabinõude valimisel sama üldise korra järele.

Esimese pilgu järele näitab see sea-dus küllalt selge ja arusaadav olevat, kuna ta kohtu praktikas ometi kahtlusi äratav.

Kõige pealt annab see seadus põhjust arvamiseks, et kaebealuse vahi alla võtmisest on tingitud asja otsustamine lõpliku käskotsusega. Selle tõttu äratav kõige rohkem kahtlust küsimus, kas võib asja otsustada lõpliku käskotsusega, kui süüdistusmaterjal on küllalt täielik, aga kaebealune ei ole politsei poolt vahi alla võetud. Seda küsimust otsustavad ühed kohtunikud eitavalt, teised jaatavalt.

Takistused vahi alla võtmiseks on juhuslised ja mitmekesised. Näituseks, maal, laadal teeb politsei protokollu rahu-rikkumise pärast; kaebealuseid ei ole võimalik vahi alla võtta vangiruumide puudusel koha peal ja vahtide puudusel, kes võiksid kaebealuseid mujale viia, kus vangiruumid olemas, kuna politseil võimalik ei ole koha pealt lahkuda. Sama-suguseid juhtumisi tuleb ette maal pi-dudel.

Kui tunnistada, et seesugustel juhtu-mistel seadus ei luba asja otsustada lõpliku käskotsusega, siis jääks kohtu-

nikult ometigi võimalus asja otsustada hariliku käskotsusega üldise käskotsuse seaduse põhjal (R. T. 1919 a. nr. 5). Sel kombel oleks ülemaltähendatud süüteo-asjades maksev kahesugune käskotsuse kord. Ühtedes asjades, kus kaebealused vahi alla võetud, oleksid sunnitud karistust viibimata ära kandma lõpliku käskotsuse põhjal, kuna teistes asjades, kus politseil juhusliste takistuste pärast korda ei läinud kaebealuseid vahi alla võtta, nendele võimalus jääks, pärast käskotsuse kuulutamist, paluda asja arutada üldises kohtukorras ja siis asja aastate viisi venitada üleviimisega edasi-kaebtuse teel ühest kohtuastmest teise. See tähendaks, et kohtupidamise kord oleneks täiesti juhuslistest asjaoludest. Säherdust seisukorda luua ei võinud seaduseandja rahtmine olla.

Léian, et kõne all oleva seaduse tõlgitsemiseks tuleb üksikute küsimuste järele algmõisteteks lahutada.

Mis tähendus on selles seaduses vahi alla võtmisel?

See on takistusabinõu; muud tähendust tal ei ole. Seda näeme ka kõnealuse seaduse tekstist, kui teda tõlgitseda e contrario. Selles seaduses on öeldud, et kui süüdistusmaterjal on puudulik, määrab kohtunik asja arutusele üldises kohtukorras, talitades takisiusabinõude valimisel sama üldise korra järele. See tähendab, kõnealuses seaduses ettenähtud vahialla võtmine on erakorraline takistusabinõu. Ühes sellega täidab nim. seaduses ettenähtud vahialla võtmine ka teist ülesannet: ta katkestab ja takistab väärttegevust. Selle poolest on eeltäh. seadus kokkukõlas Politseikorralduse § 20-ga (R. T. 1920 a. nr. 4/5) ja Süütegude Ärahoidmise ja Katkestamise Seaduse § 153-ga (1916 a. väljaandes: Heakorra ja Julgeoleku Seaduse § 291), mis annavad politseile õiguse joobnud isikuid vahi alla võtta. Kõne all olevas seaduses ettenähtud vahialla võtmine täidab kaud-

kätt seda teist ülesannet, kuna ta kriminaal-kohtupidamise süsteemis on siiski puhas takistusabinõu. Selle tõttu võib vahi all olemist selle seaduse järele otsuse tegemise juures üldisel alusel karistuse arvesse lugeda.

Millest oleneb asja otsustamine lõpliku käskotsusega?

Ainult süüdistusmaterjalist. Takistusabinõul ei ole tähendust. On süüdistusmaterjal täielik, tuleb asi otsustada lõpliku käskotsusega, selle peale vaatamata, kas selles seaduses ettenähtud takistusabinõu on politsei poolt tarvitusele võetud või mitte.

Kas võib ülemaltähendatud väärtteoasju otsustada ka üldises käskotsuse korras?

Vastus selle peale on eitav. Nendes väärtteo-asjades on kõneall olev seadus maksev kui eriseadus. See seadus tunneb ainult kahesugust kohtupidamise korda: asjaotsustamist lõpliku käskotsuse korras, kui süüdistusmaterjal on täielik, ja üldises kohtupidamise korras, kui süüdistusmaterjal on puudulik.

Kuidas talitada, kui avaldatud on tsiviilnõudmine või kui tuleb keelatud sõjariista konfiskeerida?

Kõne all oleva seaduse järele ei takista need asjaolud asja otsustamist lõpliku käskotsusega. See seadus, kui eriseadus, kõrvaldab teatavais väärtteo-asjades üldise käskotsuse seaduse § 2 maksvuse. Tsviilnõudmine tuleb labi vaatamata jätta, kusjuures kahjusaajale õigus jääb seda tsviilkohtukorras eraldi sisseanda. Konfiskeerimist tuleb käskotsusegamäärata ühes muu karistusega; üldisel alusel konfiskeermine, kui lisa-karistus, käib peakaristusega ühes.

Kas võib lõpiiku käskotsusega vangistust määrata väärtteo-asjades, mis ette nähtud R. N. S. §§ 42—42^a (1917 a. redaktsioonis) milledes karistuse kõrgem aste on vangistus?

Vastus selle peale on jaatav. Kõne all olev seadus korvaldab nendes väärtteo-

Kohtute tegevuse arvustik 1921. a. (lõpp).

Tartu-Võru Rahukogu ringkonna kohtu-uurijate tegevuse aruanne.

Kohtu-uurija jaoskond	Oli 1. jaanuariks 1921. a. lõpetamata asju:		Tuli juurde kuni 1. jaanuarini 1922. a.:		Kokku		Kõiki kokku	Lõpetati 1. jaanuariks 1922. a.:		Jäi lõpetamata asju 1. jaanuariks 1922. a.:		Kantsleijõudude arv	Tehtud väljasõite koha pääle	Tunnistajaid ülekuulatud.
	arest.	muid	arest.	muid	arest.	muid		arest.	muid	arest.	muid			
Tartu 1. jaoskon. kohtu-uurija	4	153	38	307	42	460	502	40	312	2	148	2	—	1955
„ 2. „ „ „	2	103	29	248	31	351	382	27	297	4	54	2	1	1681
„ 3. „ „ „	6	103	19	263	25	366	391	23	266	2	100	2	8	2039
„ 4. „ „ „	15	200	39	265	54	465	519	47	316	7	149	2	14	2103
„ 5. „ „ „	15	189	25	190	40	379	419	38	334	2	45	2	7	1576
„ 6. „ „ „	9	342	56	348	65	690	755	65	596	—	94	2	9	2464
Tartu tähtsate asjade kohtu-uur.	1	13	28	19	29	32	61	27	19	2	13	2	14	913
Võru 1. jaoskon. kohtu-uurija	6	108	47	342	53	450	503	52	315	1	135	1	9	1601
„ 2. „ „ „	4	74	21	276	25	350	375	23	287	2	63	1	7	1924
Valga 1. „ „ „	4	149	33	266	37	415	452	34	337	3	78	2	—	2219
„ 2. „ „ „	—	—	9	127	9	127	136	7	37	2	90	2	1	379
Petseri „ „	8	244	38	301	46	545	591	44	367	2	178	2	11	1711
Kokku	74	1678	382	2952	456	4630	5086	427	3483	29	1147	22	81	20565

Rakvere-Paaside Rahukogu ringkonna kohtu-uurijate tegevuse aruanne.

Kohtu-uurija jaoskond	Oli 1. jaanuariks 1921. a. lõpetamata asju :		Tuli juurde kuni 1. jaanuarini 1922. a. :		Kokku		Kõik kokku	Lõpetati 1. jaanuariks 1922. a. :		Jäi lõpetamata 1. jaanuariks 1922. a. :		Kantsellejõudude arv	Tehtud väljasõite koha pääle	Tunnistajaid üle kuulatud.
	arest.	muid	arest.	muid	arest.	muid		arest.	muid	arest.	muid			
	Narva 1. jaoskon. kohtu-uurija	—	—	48	494	48		494	542	45	334			
2. " " "	42	501	17	104	59	605	664	52	300	7	305	2	5	1640
Jõhvi kohtu-uurija	12	133	52	225	64	358	422	64	311	—	47	2	26	2046
Rakvere " "	24	463	88	348	112	811	923	97	641	15	170	2	25	3289
Tapa " "	8	144	61	270	69	414	483	61	392	4	26	1	25	1706
Rakke " "	—	—	12	101	12	101	113	6	14	6	87	2	7	1027
Paide " "	26	204	25	143	51	347	398	48	283	3	64	2	8	1354
Kokku	112	1445	303	1685	415	3130	3545	373	2275	38	859	13	99	12555

Viljandi-Pärnu Rahukogu ringkonna kohtu-uurijate tegevuse aruanne.

Kohtu-uurija jaoskond	Oli 1. jaanuariks 1921. a. lõpetamata asju :		Tuli juurde kuni 1. jaanuarini 1922. a. :		Kokku		Kõik kokku	Lõpetati 1. jaanuariks 1922. a. :		Jäi lõpetamata 1. jaanuariks 1922. a. :		Kantsellejõudude arv	Tehtud väljasõite koha pääle	Tunnistajaid üle kuulatud.
	arest.	muid	arest.	muid	arest.	muid		arest.	muid	arest.	muid			
	Viljandi maak. 1. jsk. kohtu-uur.	5	61	50	357	55		418	473	53	353			
" " 2. " " "	6	56	44	236	50	292	342	47	280	3	12	2	16	1772
Pärnu " 1. " " "	12	42	69	323	81	365	446	81	293	—	72	3	10	1544
" " 2. " " "	5	77	30	447	35	524	559	35	384	—	140	3	3	1101
Kokku	28	236	193	1363	221	1599	1820	216	1310	5	289	7	35	7183

asjades üldise käskotsuse seaduse § 1 ettenähtud kitsenduse. Tuleb juhtumisi ette, kus nendesamade ehk seda liiki väärtegade eest ühe ja sellesama isiku vastu aasta jooksul kõik alamad karistuseastmed kõrgemal määdul juba tarvitusele on võetud; selle tõttu võib R. N. S. § 14¹ põhjal tarvitusele võtta ka karistuse vangistusega.

Kuidas lõplikku käskotsust täita:

Seaduses on öeldud et lõplik käskotsus saadetakse kohe täide. Selle all tuleb mõista otsuse viibimata täitmisele pööramist (üldisel alusel Kr. Kp. S. § 182 põhjal, nende eranditega, mis on ette nähtud sellesama seaduse § 959.

J. Trull.

Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tegevusest 1922. a. I poolel.

Käesoleva 1922 a. esimesel poolel on õigusteaduskonnal viies semester töötada olnud.

Tema koosseis läinud semestril oli järgmine: professorid V. Seeler, N. Maim, J. Tjutrjumov, A. Bjerre, E. Berendts, M. Kurtshinski, A. Piip, dots. J. Uluots ja ajutised õppejõud F. Korsakov ja A. Melnikov; peale selle oli lubatud lugeda K. Graul. Õigusteaduskonna juurde on arvatud kaubanduse-osakond, mille koosseisu käib eriti prof. k. t. J. Filippov.

Õpejõududest on loenguid pidanud: prof. N. Maim: Üldine riigiõpetus ja positiivne riigi-õigus. Prof. V. Seeler: 1) Rooma õiguse süsteem. 2) Eestimaa õiguse ajalugu. Prof. J. Tjutrjumov: 1) Kodanlik õigus. 2) Kodanlik ja kaubanduslik protsess. 3) Kaubanduse-õigus. Prof. A. Bjerre: 1) Kaelakohtuline õigus. 2) Õiguse filosoofia. Prof. E. Berendts: 1) Finantsõigus. 2) Poliitiline ökonomia. Prof. A. Piip: 1) Rahvusvaheline õigus. Prof. M. Kurtshinski: 1) Statistika. 2) Majandus-õpetuse aja-

lugu. Dots. J. Uluots: 1) Rooma õiguse ajalugu. 2) Õiguse üldõpetus. 3) Eesti agraar-õigus. Õp. F. Korsakov: 1) Rahvusvaheline õigus. 2) Rahvusvahelised lepingud. Õp. A. Melnikov: 1) Kaelakohtuline õigus (eriosa). 2) Kaelakohtuline protsess. K. Grau: 1) Eesti kriminaal-õiguse ajalugu.

Kaubandusosakonnas luges prof. J. Filippov: 1) Poliitiline ökonomia (tegelik kursus). 2) Kaubandus-geograafia.

Seega on õigusteaduskonnas 1922. a. I poolel 20 õppeaines loenguid peetud, kõigis ainetes, mis teaduskonna nelja-aastasest õppekavas sunduslikkudena on ette nähtud.

Nendest õppeainetest kanti ette 6 eestikeeles, 10 venekeeles ja 4 saksa-keeles.

Üliõpilasi oli õigusteaduskonnas (ilma kaubandusosakonnata). 461.
vabakuulajaid 50.

Kokku 511.

Eksamid olid jaanuari-, märtsi- ja maikuul. Eksamitele andsid end üles 511 üliõpilast ja tegid eksameid 427 üliõpilast.

Teaduskonna kursuse lõpetasid:

Üliõpilased:

1) Peeter Ahmann (eestl.). 2) Albert Assor (eestl.). 3) Timotheus Grünthal (eestl.). 4) Elmar Fischer (eestl.). 5) Arnold Jaks (eestl.). 6) Aleksander Kalmanovitsh (juut). 7) Karl Kapper (eestl.). 8) Johann Kurs (eestl.). 9) Schmuilla Levin (juut). 10) Roman Metsakond (eestl.). 11) Alfred Simpson (ingl.). 12) Juhan Sutt (eestl.). 13) Evald Tekel (eestl.). 14) Jaan Tomson (eestl.).

Eksternid:

15) Ado Anderkopp (eestl.). 16) Friedrich Karlson (eestl.). 17) Valter Pint (eestl.). 18) Voldemar Puchk (eestl.). 19) Nikolai Villmann (eestl.).

Riigikohtu tegelus.

Riigikohtu ringkiri kohtuasutustele

Rahukohtute toimetuste tagasisaatmise, täitelehtede väljaandmise ja ülemate kohtute ärakirjade väljaandmise kohta.

Riigikohtusse jõudvatest Rahukohtu kohtate asjadest on näha, et kohtud seaduste väärseletusi ja kohtupidamise seadustega mitte kokkukõlas olevaid toimetusi kordavad, selle peale vaatamata, et teistuskohus ehk Riigikohus samade küsimuste kohta oma poolt seletusi on annud. Kõrvalekaldumised antud seletustest võivad olla teadlikud või mitteteadlikud. Teadlikud kõrvalekaldumised, iseäraldi neist otsustest ja seletustest, mis mitte juhteks ei ole avaldatud, on kohtu iseseisvuse juures mõistetavad ja õigusemõistmise arenemise seisukohalt õigustatud; mõistagi peavad nad, nagu otsused üldse, põhjendatud olema. Kuid suur osa kõrvalekaldumisi tekib sellest, et kohtunikud alainates kohtuasutustes ei ole saanud tutvuda ülema kohtu vaatekohaga ja süveneda vaidluse küsimusse.

Sellepärast ja et kohtukäijatele hõlbustada oma ligidalt kohtult ärakirje ja dokumente kätte saada, seal hulgas ka täitelehti, nagu see üldkohtuteski sünnib, on tarvilik, et edasikaevatud Rahukohtu toimetused, kui nad ülemates kohtutes on ära õiendatud, analoogiliselt üldkohtutes maksvale korrale (Ts. Kp. S. § 775), kohalikule Rahukohtule jälle tagasi saadetakse.

Sellepärast otsustas Riigikohus oma üldkogu korraldaval koosolekul 7. septembril 1922. a. ringkirjalise ettekirjutuse varal korraldada Rahukohtute toimetuste tagasisaatmist ja ülemate kohtute otsuste avaldamist esimese astme kohtutes ja asutustes, kus vastavad asjad esialgset lahendust on leidnud, järgmisel viisil:

1) Asjatoimetused, mis edasikaebamise teel Rahukogudesse on jõudnud ja seal pärast 1. oktoobrit 1922 lahendust on leidnud, saadetakse Rahukogudest pärast asja lahendust rahukohtunikkudele tagasi. Tagasisaatmist toimetatakse pärast asja lahendust, niipea kui Rahukogu otsus edasikaebamise tähtaja möödumisel lõpulikult jõusse on astunud ja kui ühtlasi mingil põhjusel, nii kui edasikaebamise õiguse uuendamise küsimuse ülesvõtmise puhul ehk mõnel tsel erilisel põhjusel, enam vajadust ei ole asjatoimetuse edasihoidmiseks Rahukogus. Ühes Rahukohtu asjatoimetusega saadetakse kaasa ärakiri Rahukogu põhjendatud otsusest ja ka Riigikohtu otsusest, kui see mõne õiguslise küsimuse seletamiseks on saadatud.

2) Rahukogu korraldab Rahukogu otsuse täitmist nivõrd, kui see kohtu omal algatusel tuleb teha, vastava osakonna juhataja, kriminaal-asjus Kr. Kp. S. § 183 silmas pidades ja täitmise korraldust kohaliku rahukohtuniku hooleks jättes, kelle piirkonnas asi tekkis, kui süüdimõistetu selle piirkonnas elab.

3) Täitelehti Rahukogusse jõudnud teistusasjus (apellatsiooniasjus) annab eraisikutele ja asutustele nende palve peale nende nõudmiste rahuldamiseks välja Rahukogu kuni Rahukohtu asjatoimetuse ärasaatmiseni rahukohtunikule, seda väljasaadetava otsuse ärakirja peal ära märkides, aga pärast asjatoimetuse tagasisaatmist rahukohtule — rahukohtunik.

4) Ülema kohtu (Riigikohtu või Kohtupalati) otsus, milles olulisi seletusi mõne õiguseküsimuse kohta leidub, eriti, kui need Rahukogu omist lahku lähevad, olgugi et selle otsust mitte ei ole muudetud, avaldatakse Rahukogus vastava osakonna korraldaval koosolekul teadmiseks. — Peale selle korraldatakse võimalust temaga tutvuda ka neile seal puudunud kohtunikkudele, kes on osavõtnud asja lahendamisest.

Seda eeskirja kohtuasutustele juhteks ja täitmiseks saates teatab Riigikohus, et tema neist otsustest, milles olulisi seletusi mõne õiguseküsimuse kohta leidub, otsuste ära kirjade edasisaatmise hõlbusdamise sihil peale esimese ära kirja teise astme kohtule ehk revisjoni asjus esimese astme kohtule, veel teise äratõmbe juurde lisab edasisaatmiseks esimese astme kohtule ehk asutusele, kus vastav asi tekkis.

Administratiiv-osakond.

Missuguses korras sünnib omavalitsuse-asutustes teenivate mittevalitavate ametnikkude teenistusest lahti laskmine?

Vastus: B. E. S. § 4186 ettenähtud korras.

Sellest, et meil omavalitsuse asutustes teenivate mittevalitavate ametnikkude kohta mingit teenistuseseadust veel välja ei ole antud ja et nende peale ka S. K. III. kõide ei ole laiendatud, tuleb järeldada, et omavalitsuse-asutused ja neis teenivad mittevalitavad ametnikud on teenistuselepingulises vahekorras ja nende ametnikkude teenistusest vabastamine võib sündida ainult B. E. S. § 4186 ettenähtud korras.

(R. Adm. t. nr. 492 — 1922).

Kas Nõukogude Venemaa asutuste poolt toimetatud abielluastumise ja abielulahutamise aktid on maksvad?

Vastus: 1) Eesti Vabariigis tuleb maksvaks ja seaduslikuks tunnistada kõik Nõukogude Venemaa kompetentsete asutuste poolt sääl maksvate seaduste põhjal toimetatud aktid abiellu-astumise kohta ja 2) Nõukogude Venemaa asutuste poolt toimetatud aktid abielulahutuste kohta Eesti Vabariigi kodanikkude suhtes tuleb maksvusetuks lugeda.

Abiellu-astumise suhtes on Nõukogude Venemaal maksvas seaduses kindel registreerimiskord ja samuti abiellu-astumise materjaalsed tingimised (poolte vanaduse, suguluse, tervemõistuse, nõusolemise ja usu suhtes) ettenähtud (sobr. usak. 1918. a. nr. 76—77 § 818). Kuigi seal tunnustatakse ainult kodanlise registreerimise teel sõlmitud abielu, ei ole põhjust neid akte meil Eestis maksvusetaks tunnistada, sest ka meil on ju võimalik kodanlise registreerimise korras abiellu astuda. Lääne-Euroopa riikides tunnustatakse ka ainult kodanlises registreerimiskorras sõlmitud abielu, mida meie tunnustamatu ei või jätta.

Mis puutub abielu lahutamisesse, siis ei ole selle kohta käivate aktide tunnistamine rahvusvaheliselt mitte üldine. Riikide vahekord Lääne-Europas on suuremalt osalt reguleeritud Haagis 12. juunil 1902. a. tehtud konventsiooniga seaduste ja juridiktisinoni kokkupõrgete kõrvaldamiseks abielu lahutamise alal. Mitte iga riik ja mitte igal tingimisel ei tunnusta teises riigis maksvaid seadusi ja kohtute poolt teise võõra riigi kodanikkude suhtes tehtud otsuseid abielu lahutamise kohta.

Nõukogude Venemaal maksva ülalnimetatud seaduse § 87 järele võib „abielu lahutamise aluseks olla nii mõlemate poolte nõusolemine, kui ka ühe poole soov abielu lahutada.“ Neid mõlemaid aluseid Eesti Vabariigi seadused sellel alal ei tunne. Säärane seadus teeb abielu täitsa kindlusetuks ja võtab ka abielu sõlmimise aktilt tema tähtsuse, kui teda igal momendil ühe poole heaksarvamise järele võib katkestada. Sellepärast ei tule meil Nõukogude Venemaa abielu lahutamise seadust ja selle peale põhjenevat juridiktisiooni oma kodanikkude suhtes tunnustada ja nende isikute abielu lahutused Nõukogude Venemaal, kes sinna sõitnud Eesti kodanikkudena ehk seal optantidena Eesti Vabariigi

riikkondsusesse astunud, ei tule Eestis maksvaks lugeda kui lahutamine on sündinud pärast Eesti Vabariigi riikkondsusesse astumist.

(R. Adm. t. nr. 659—1922.)

Kas võib Siseministeeriumi juures asutatud Kollegiumi otsuste peale Kindralkonsistooriumile alluvais asjus Riigikohtule edasikaevata?

Vastus jaatav, kui see otsus sisaldab endas peale abielu lahutamise küsimuse ka laste kasvatamise ja ülevalpidamise kohta tehtud korraldusi. Viimaste korralduste peale võib Riigikohtule kaevata (Aj. V. määr. 18. II. 1919. a. ja Kiriku-sead. § 690).

(R. Adm. t. nr. 558—1922.)

Kas väljamaa alamate päralt olevad mõisad ja maad käivad Maaseaduse põhjal võõrandamise alla.

Vastus jaatav.

Väljamaa alamate päralt olevate mõisate ja maade võõrandamise kohta ei ole Maaseaduses mingit erandit tehtud. Järelkult käivad Eesti vabariigi piirides väljamaa alamate päralt olevad mõisad ja maad võõrandamise alla samal alusel ja samas korras, kui Eesti alamate päralt olevad mõisad ja maad.

(R. Adm. t. nr. 364—1922.)

Missuguses korras kuulutatakse Maakonna valitsuste otsused asjaosalistele maareformi teostamise asjus?

Ühesgi seaduses ega määruses ei ole ära tähendatud, missuguses korras Maakonna valitsused oma otsused maareformi

teostamist asjus asjaosalistele teatavaks teevad. Harilikult kuulutavad Maakonna valitsused oma otsused asjaosalistele valivalitsuste kaudu. On asjast huvitatud isikule teatavast otsusest ehk määrusest ärakiri välja antud, siis tuleb sellest järeldada, et selle ärakirja kättesaamisega on otsus ehk määrus temale teatavaks saanud ja eraldi kuulutamist ei ole enam tarvis. On aga asjast huvitatud isikule siiski otsus veel ka teadaande läbi kuulutatud, siis tuleb edasikaebamise tähtaega lugeda sellest päevast, mil otsusest ärakiri välja anti, kui see enne kuulutamist sündis.

(R. Adm. t. nr. 485—1922.)

Missugusel tähtajal võib asjast huvitatud, aga asja arutusest mitte osavõtnud isik revisjonikaebust anda?

Administratiivkohtu-korra § 27 on ettenähtud tähtaeg, mille jooksul võib revisjonikaebusi anda. Selle tähtaja vältusel võivad ka asjast mitte osavõtnud, kuid asjast huvitatud isikud Riigikohtule revisjonikaebusi anda, ühtlasi paludes Riigikohtul neid kolmandate isikutena asjast osa võtta lubada. Ei ole tähtajal kaebusi antud, siis astub otsus seadusejõusse ja ainult Ts. Kp. S. 792 ja järgnevates ettenähtud korras on võimalik asja uut läbivaatamist nõuda.

(R. Adm. t. nr. 578—1922.)

Kas võivad vähemusrahvuste algkoolides, kus õppekeeleks vähemusrahvuse keel, juhatajaks olla isikud, kes eesti keelt ei oska?

Vastus eitav.

Meie riigi Põhiseaduse § 22 järele neis kohtades, kus elanikkude enamuse

on kohalikul vähemrahvusel, võib kohalikkude omavalitsuste asjaajamis-keeleks olla selle vähemusrahvuse keel, kusjuures igalhel õigus on tarvitada neis asutustes riigikeelt. Ka peavad omavalitsuse-asutused, kus tarvitamisel on vähemusrahvuse keel, tarvitama riigikeelt läbirääkimises riiklikkude asutustega, samuti ka nende teiste omavalitsuse-asutustega, kus ei ole tarvitusel sama vähemrahvuse keel. Põhiseaduse § 23 järele on saksa, vene ja rootsi rahvusest kodanikkudel õigus pöörduda riiklikkudesse keskasutustesse kirjalikult oma keeli.

Avalikkude Algkoolide Sead. § 73 järele kuulub algkooli juhataja tegevuspiirkonda koolisse puutuvates küsimustes läbikäimine ametiasutustega ja üksikute isikutega, samuti järelevalve ja hoolitsemine, et koolitöö võiks kesta ja tunnid alati täpisealt algaksid ja lõpeksid. Sama seaduse § 35 p. 13 järele õpetatakse algkoolis kahte võõrast keelt ja sama paragrahvi märkuse 2. järele astub muukeelistes koolides tühe võõra keele asemele eesti keel. Tähendab, eesti keele õpetamine on vähemusrahvuste koolides sunduslik.

Eeltähendatud seaduste põhjal tuleb otsusele jõuda, et algkooli juhataja peab eesti keelt oskama, sest Algkooli Seaduse § 73 p. d. järele kuulub algkooli juhataja tegevuspiirkonda läbikäimine ametiasutustega koolidesse puutuvates küsimustes ja säärane läbikäimine peab eesti keeles sündima, kuna ainult riiklikkude keskasutuste poole võivad saksa, vene ja rootsi rahvusest kodanikud pöörduda kirjalikult oma keeli. Sellepärast ei või vähemrahvuste algkoolides, kus vähemrahvuse keel õpekeeleks, koolijuhatajateks olla tähendatud vähemrahvusesse kuuluvad eesti kodanikud, kes eesti keelt ei oska.

(R. Adm. t. nr. 607 — 1922.)

Kas Riigikontroll on õigustatud ministeeriumide ja nende osakondade otsuste, määruste ja korralduste vastu Riigikohtus administratiiv kohtu korras protesteerima?

Vastus eitav.

Ajutise valitsuse poolt 12. II. 1919 a. (R. T. nr. 10 — 1919), vastu võetud Administratiiv kohtu korra § 2-es on äratähdendatud need valitsuse ja omavalitsuse asutused, nende esimehed, liikmed ja üksikud ametnikud, kelle tegevuse, otsuste, korralduste ja määruste vastu võib administratiiv asjus protesteerida ja kaevata, kui need maksvate seadustega kokku ei käi. Nende asutuste seas on ka üksikud ministeeriumid ja nende osakonnad.

Sama seaduse § 3 teeb vahet protestide ja kaebuste vahel ja annab protestimise õiguse valitsuse komisсарidele ja teistele ametnikkudele, kellel seaduse järele ülesandeks on tehtud omavalitsuse ja teiste riigiasutuste seaduslikkuse järele valvata. Maapäeva poolt 5. II. 1919 a. vastu võetud Eesti Riigikontrolli ajutise seaduse § 1 järele (R. T. nr. 9 — 1919 a.) on Riigikontrolli ülesandeks kõigi asutuste, ametkohtade, ettevõtete ja majapidamiste järelvalvamine nende käes olevate riigi varadega ümberkäimise, nende eelarve täitmise ja nende majapidamise seadusepärasuse ja otstarbekohasuse suhtes. Kui sellest üldsest Riigikontrolli ülesandest väljaminna ja seda mõõduandvaks pidada, siis tuleks küll järeldada, et ka Riigikontroll nende asutuste hulka kuulub, kellele Administratiiv kohtu korra § 3 järele on administratiiv asjus protestimise õigus antud. Selle juures tuleb aga tähelepanna, et Administratiiv kohtu korra § 1 määrab, et kohtulik võim administratiiv asjus on ainult rahukohtunikudel, rahukogudel ja Riigikohtul, kuna sama seaduse §§ 4, 5,

6 lähemalt kindlaks teevad, [missuguste asutuste ja ametnikkude vastu protestid ja kaebused just igapähele tähendatud kohtuasutustest alluvad; nende asutuste seas on aga üksikud ministeeriumid ja nende osakonnad just protestide alluvuse suhtes nimetamata. Järjelikult protestid üksikute ministeeriumide ja nende osakondade vastu ei allu administratiiv kohtutele, nende hulgas ka Riigikohtule. Kui selle juurde jääda, mis administratiiv kohtu korras otsekoheselt on öeldud, siis tuleb oletada, et selle seaduse §§ 4, 5 ja 6 järele on võimalik üksikute ministeeriumide ja nende osakondade otsuste, määruste ja korralduste peale kaebata eraisikutel, seltsidel, ühisustel ja omavalitsuse asutustel, aga mitte protestida nende vastu administratiiv kohtu korras riigikontrollil ja et sama seaduse § 2 ja 3-das üldsest väljendatud mõistest tuleb seega vastavalt kitsendatuks lugeda. Võiks veel kahtlus tekkida, kas Adm. k. k. § 6 p. 1. sõna „protestid“ kogemata ei ole välja jäänud, ilma et seaduse andja seda tõesti oleks tahtnud ja niisugusel korral kas ei tuleks välja jäänud sõna seaduse tõlgitsemise teel seadusesse sissevõtta ja tunnistada, et ka protestid üksikute ministeeriumide ja nende osakondade korralduste j. n. e. vastu Riigikohtule alluvad. Käesoleval juhtumisel ei saa aga seda seaduse tõlgitsemise teed tarvitada, sest administraativ kohtu korra § 4, 5 ja 6 on üksikult ülesloetud, missuguste asutuste ja ametnikkude peale antavad kaebused ja protestid alluvad iga ühe administratiiv kohtule, kus juures § 4 märkuses on tähendatud, et kõikide teiste asutuste ja ametnikkude alluvus administratiiv kohtutele määratakse vastavates seadustes ära. Selle märkusega on kõrvaldatud ülal tähendatud seaduse tõlgitsemise õigusline võimalus sõnade väljajäämise eeldusel, seda enam, et sääraseks eeldamiseks kindlad andmed puuduvad.

Et Administratiiv kohtu korra § 6 p. 1 üksikute ministeeriumide ja nende osakondade alluvus Riigikohtule protestide andmise suhtes seni määramata on, et säärast protestide andmise õigust vastavas Riigikontrolli seaduses ega Riigikohtu seaduses ettenähtud ei ole ja et ka endiste Vene Senati ja Riigikontrolli asutuste seadustes (V. S. K. I k 2 j.) ning Vene arve seadustikkude kogus (V. S. K. VIII k. 2 j.) puuduvad määrused, mis Riigikontrolli õigustaksivad administratiiv kohtu korras teiste riikliste keskasutuste vastu säärase protestidega esinema, mis meie administratiiv kohtu korras on ettenähtud ehk Senatit õigustaksid säärase protestide arutamisele asuma, siis tuleb sellest järeldada, et kuni sellekohase seaduse väljaandmiseni Riigikontrolli protestid üksikute ministeeriumide ja nende osakondade korralduste, määruste ja otsuste peale ei allu Riigikohtule. Lõpuks tuleks juurde lisada, et ka Eesti Vabariigi põhjuseaduse § 55, mis kontrolli teostamise kohta käib, ei anna põhjust Riigikohtule proteste üksikute ministeeriumide ja nende osakondade tegevuse peale arutusele võtta.

(R. Adm. t. nr. 802 — 1922).

Kul võrd administratiiv võimude poolt välja antud määrused maksvad on?

On seaduseandja administratiiv võimu hooleks jätanud teatavaid määrusi välja anda, on sääraseid määrused ilmunud ja seaduses ettenähtud korras avaldatud, siis on nemad kohustavad nii kodanikkudele kui ka administratiiv võimudele ja kohtule. Niikaua kui sääraseid määrused ei ole maksvusetaks tunnistatud, peab nende järele ka käima ja ei ole ei administratiiv võim, ei kohus õigustatud

tühel või teisel juhtumisel neid määrusi ignoreerima. Selle järele on säärased oma mõju poolest seadusele sarnased, kui need määrused aga seadusega kooskõlas on. Säärased normid on maksvad õiguslistes riikes administratiiv alal (vt., Laband, Staatsrecht II, leh. 183, Jellineck, Gesetz u. Verordnung). On nende määruste põhjal keegi omandanud isiklikud õigused, siis ei ole administratiiv võimul õigust neid õigusi eitada ehk lihtsalt tagasi võtta.

(R. Adm. t. nr. 247 — 1922 a.).

Tsiviil osakond.

I.

Tallinna-Haapsalu 6 jaoskonna rahu-kohtunikule 10. VIII, 1921 a. antud nõudepalves seletas M. J. volinik vann. adv. T. K., et nõudja ja tema alaealise tütre L. J. heaks on välja mõistetud Tallinna Ringkonnakohtu otsusega 9. IV, 1920 a. kostja A. J. kui nõudja lahus elava mehe käest 75 marka kuus ülespidamiseks. Nüüd kus asjad on oluliselt muutunud ja elukallidus tõusnud, on see abiraha väike, sellepärast palub välja mõista kostjalt A. J.-lt nõudja M. J. ja tema alaealise tütre L. ülespidamiseks ja viimase kasvatamiseks ja koolitamiseks kummagile 1000 marka kuus, tütrele kuni 21 aasta vanaks saamiseni. Kostja vaidles nõudmise vastu, seletades muuseas, et asi on juba otsustatud seaduse jõusse astunud Tallinna Ringkonna-kohtu otsusega 9. aprillist 1920 a. nõudja suhtes kõige tulevase aja kohta ja lapsele kuni 21 aasta vanaduseni. Nõudmise summat tõsta ei ole võimalik muidu, kui

Ringkonnakohtu poolt mõistetud summa seaduslikes korras ära ei muudeta. Rahu-kohtunik rahuldab nõudmise, otsustades 16 septembril 1921 a., Tallinna Ringkonnakohtu otsuse täienduseks väljamõista A. J. oma naise M. J. ülespidamiseks 950 m. ja oma alaealise tütre L. J. ülespidamiseks 975 m. kuus. See otsus kinnitati Tallinna-Haapsalu Rahukogu poolt 3. XII, 1921 a. — Rahukogu otsuse peale on kostja A. J. andnud Riigikohtule kassatsiooni kaebuse, milles palub ära muuta kaebatud otsust Ts. Kp. S. § 893, 894, 895, 181¹, 142 p. 3 ja 4, 129 ning 81 rikkumise pärast.

Prokuröri arvamist ära kuulates leidis Riigikohus, et B. E. S. § 9, 199 ja 200 järele on abielumees ja isa kohustatud oma naise ja laste ülespidamise ja viimaste kasvatamise kulusid kandma, olgu siis, et temal selleks varandus puudub ja naisel see on olemas, ehk naine oma süü läbi lahus mehest elab. Mingit muud selle kohustuse kitsendust seadus ei tunne. Ei või olla sarnase kitsenduse aluseks ka mitte seaduse jõusse astunud kohtuotsus. Sel põhjal leiab Riigikohus õige olevat nõudja poolt tsiteeritud Zvingmanni seletuse (Zvingmann III, nr. 296), et ülespidamise asjas tehtud kohtuotsuse seadusejõud ei ole maksev ülespidamiseks määratud summa kohta. B. E. S. § 169 järele määrab ülespidamise summa kindlaks kohus vastavalt kohustatava isiku varanduslikele seisule ja ülespidamist tarvitava isiku tegelikule elatisvajadusele. Et aga see ja teine ajajooksul võib muutuda, siis ei ole mõeldav, et kohtuotsus võiks iga juhtumise kohta õiget elatise summat ette ära määrata. Sellest järgneb aga, et kohut ei tohita kitsendada selle summa määramisel endise otsusega. Kui näit. mõni aeg pärast elatissumma määramist kohtu läbi laps jääb haigeks ja tarvis on tema elupeastmiseks operatsiooni teha, mille kuludeks määratud summast küllalt ei ole, kuna

isal ei oleks kulud rasked kanda, siis peab isa neid kandma, ei tohi teda peasta sellest kohustusest seaduse jõusse astunud kohtuotsus.

Edasi ei ole kaaluvad Kassatori seletused, et Rahukogu ei ole arutanud edasikaebuses ette toodud seaduse määrusi. Tuleb tähendada, et edasikaebuses asutakse Ts. Kp. S. § 895, kuid selle seaduseparagrahvi määrused ei muuda asja seisukorda, nagu eespool seletatud. —

Lõpuks on tähtsusetu Kassatori arutlused tema sissetulekute suuruse kohta. Ülespidamist maksuma peab mees oma naise ja lastele oma varandusliku seisukorra (nach Vermögen B. E. S. §§ 9 ja 99), mitte aga ainult oma sissetulekute järele. Kostja varanduse on Rahukogu vähemalt 1 miljoni marga peale arvanud ja tema peale pandava kohustusele kahtlemata vastavaks lugenud, arvesse võttes ja ära kaaludes sealjuures ka tunnistaja ütelist. Mingit Ts. Kp. S. § 129 ja 81 rikkumist siin ei leidu. —

Neil põhjustel otsustas Riigikohus kostja A. J. kassatsiooni kaebuse tagajärjeta jätta.

(R. tsiviil osak. toim. 1922 a. Nr. 143).

II.

4 septembril 1921 a. andis välja L. V. J. abielunaine, vekslit 20.000 marga peale H. T-le, milles kohustas ennast võlgnevat summad 6 septembril samal aastal ära maksuma. Veksel protesteeriti 7. IX., ja järgmisel päeval 8. IX. otsustas Viljandi-Pärnu 4 jaoskonna rahukohtunik Ts. Kr. S. § 161¹ p. 3 põhjal vekslit järele võlgneva summa ühes 0/0-ga ja protesti ning asjaajamise kuludega L. V. käest H. T. heaks välja mõista. Otsuse täitmiseks arreteeriti ja nimetati

müügile L. V. päralt olev vallasvara. Sellejärele tõstis L. V. abielumees J. V. 18. X. 1921 a. nõudmise H. T. vastu Viljandi-Pärnu VII jaoskonna rahukohtuniku juures ning seletades, et tähendatud veksel on välja antud kostja H. T-le nõudja naise L. V. poolt Vekslit Seaduse § 2 põhjal mitte seaduslikult ja peale selle fiktiivne, palus: 1) vaieluse all olevat vekslit maksusetaks tunnistada ja 2) sundusliku korra järele täitmist ja 22 oktoobri peale määratud varaduse müümist seisma panna. Eramäärusega nõude palvekirja peal 19. X. rahuldada rahukohtunik seismajätmise palve ja otsusega 11/12 XI. 1921 a. tunnistada vekslit maksusetaks. Kostja T. edasikaebuse tagajärjel arutas Viljandi-Pärnu Rahukogu asja 17. XII. 1921 a. ja käsitades 1903 a. ja 1914 a. 14 märtsi Vekslit Seaduse ning B. E. S. § 53 ja 56 leidis, et veksel tuleb maksvaks tunnistada, aga selles määratud võlakohustuse täitmine seisma panna, sest et viimast on palutud ja kostja ei ole näidanud, et nõudja naisel abielu lepingu järele lahus varandust oleks, millest võlg võiks sisse nõutud saada. Baltimaadel võib abielus olev naisterahvas võlakohustusi enese peale võtta, kuid neid ei saa abielu kestuse ajal sisse nõuda, kui naisterahval lahus varandust ei ole, sest mehel pole tarvis neid tunnistada; kui aga abielu lõpeb, võib neid võlakohustusi naise varandusest sisse nõuda. — Selle rahukogu otsuse peale on annud kostja H. S. Riigikohtule kassatsiooni kaebuse, paludes ära muuta otsust selles osas, mis puutub sundusliku korra järele täitmise seisma panemisesse. Oma kaebuse põhjenduseks seletab kassator, et 1) Rahukogu omis motiivides seletab, et nõudmist võib rahuldada naise erilisest varandusest, arvab aga, et naisel ainult abielu lepingu järele lahus varandust olla saab, siinjuures tähelepanemata jättes B. E. S. § 81 ja 27; 2) ei ole nõudja sugugi

Rahukogu palunud sunudliku korra järele täitmist otsuse tegemise järele seisma panna seni kui asi ära otsustatakse; Rahukogu on aga täitmise jäädavalt seisma pannud ja sellega Ts. Kp. S. § 706 rikkunud.

Prokuröri arvamist ära kuulates leidis Riigikohus Kassatori seletused põhjendatud olevat. Rahukogu tähendab õieti, et Baltimaadel maksvate seaduste (B. E. S. § 55) abielus olev naesterahvas võib võlakohustusi enese peale võtta ja neid kohustusi võib sisse nõuda naise lahus varandusest. Ühes tähendab aga Rahukogu, et ei olevat näidatud kostja poolt mingit nõudja naise lahus varandust abielu lepingu järele. Lahus varandus võib aga olla mitte ainult abielulepingu järele, vaid veel muil seaduses ettenähtud juhtumistel, nagu see nimelt B. E. S. § 27 pp. 2—5 ära on tähendatud. Kostja tähendas selle peale, et L. V. on oma ette villaketramise ja kraasimise tööstus (veski), mille kohta ta kirjalikud tõendused ette pani ja tunnistajaid palus üle kuulata.

Ts. Kp. S. § 129 rikkudes jättis Rahukogu teda arvesse võtmata, nõudes lahus varanduse näitamist abielu kontrakti järele ja mööda minnes B. E. S. § 27 p. 3, mille järele lahus varandusse kuulub muuseas kõik see, mida naene omandab mehe teadmisel ja tahtmisel algatud eraldisest tööstusest. Samuti tuleb õigeks võtta Kassatori tähendust Ts. Kp. S. § 131 (706) rikkumise peale Rahukogu poolt. Nõudekirjas palutakse täitmist seisma panna kahtlemata esialgse määruse näol kuni otsuse tegemiseni, nagu sellest ka rahukohtunik aru sai ja vastavalt toimetas. Nõudekirja esimeses palvepunktis palutakse vekslit maksusetaks tunnistada; niipea kui see sünnib seaduse jõusse astunud kohtuotsuse läbi, langeb isenesest säärase vekslit järele maksu sissenõudmine ära, selle järele oleks nõudekirja teine palve-

punkt (täitmise seismajätmise palve) esimese punkti kõrval asjata. Eelseisva põhjal ei või Rahukogu otsus kaebatud osas jõusse jääda sellepärast otsustas Riigikohus: Viljandi-Pärnu rahukogu otsus Ts. Kp. S. § 129 ja 131 rikkumise pärast muuta sundusliku korra järele täitmise seisma panemise osas ja asi samale Rahukogule tagasi saata äramuudetud osas uueks otsustamiseks teises kohtu koosseisus.

(R. tsiviil osak. toim. 1922 nr. 194.)

Küsimused.

Kas Vallakogukonnal on õigus naabervalla piirkonnas elavate kooliõpilaste pealt, kes tema poolt ülevalpeetavates algkoolides käivad, proportsionaalselt kogu õpilaste arvu järele koolide eelarvekulude tasumist naabruse kogukonna käest nõuda?

Vastus.

Ainult omavahelise sellekohase vaba kokkuleppe alusel, sest Avalikk. Algkoolide Sead. § 26 põhjal kannab iga vald oma koolide majanduslikud kulud.

T.

Vastutav toimetaja — F. Karlson.

Väljaandja — Tartu Õigusteadlaste Selts.

Trükikoda Ed. Bergmann, Tartus.